

SO YUT

aylık edebiyat dergisi

105

fusun altıok / lütfi özkök / sait maden
yılmaz gruda / gül ışık / oğuz demiralp / halûk aker
muzaffer buyrukçu / metin altıok / enis batur
tuncer uçarol / cesar vallejo / ipek göldeli
şiiir erkök / ahmet inam / ismet tokgöz
jorge luis borges / bertan onaran

13. Yıl

Temmuz 1977

10 lira

SOYUT

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ

SAYI 105

TEMMUZ 1977

Sahibi ve sorumlu yönetmeni :

Halil İbrahim Bahar

Sayısı 10, altı aylığı 60, yıllığı 120 lira

Yabancı ülkelere 250 lira

Dizgi - Baskı :

Met/Er matbaası, Te: 28 28 90

Yazışma ve havale :

Halil İ. Bahar

Mithatpaşa cad. 19/3

Beyazıt - İstanbul

KOKULAR VE ÖYKÜLER

•

FÜSUN ALTIÖK

Öd ağacı, kök boya, naftalin, kavrulan soğan, cacık, anason, iyot, Aqua Velva, toz, meşin, mürekkep, sabun, lâvanta çiçeği, lizol, makine yağı, tezek, barut, kan... Hepsinin bir kokusu vardır. Kokuların da yinelene yinelene pekişmiş, bellekte yer etmiş izlenimleri olur. Denemiş bir burun bunları duyunca tanır. Görüntüler, imgeler nasıl çağrışımları mayalandırırsa, koku izlenimleri de öyle çözer onların saklı düğümlerini.

Sözü «aromatografik» öykülere getireceğim. Kimi örneklerden yola çıkarak, öykülerimizin edebiyatçılığından ya da öykülerdeki edebiyat çalışından söz etmenin bir pundunu araştırıyordum. Böyle bir soruna kafayla ve gönülle yaklaşılr, başka bir deyişle, bilgiyle ve sezgiyle ulaşılır ulaşılırsa. Oysa, bir de baktım ki, ben yolu şaşırmış, çizmeyi aşmışım. Sözün her anlamıyla, burnumu sokuyorum öyküye. Edebiyat koklanır mı? Eh! Öykücü yürek avına çıkarsa, eleştirmen de sürekl avına çıkar deyip, şu kokuların edebiyat açısından ne demeye gelebileceğini dilimden geldiğince anlatayım.

Birinciye gelen öykücülerimizin kalburüstü öykülerini yeniden okurken ayırımına vardım, şu az önce sıraladığım kokuları ilk okuyuştan bu yana burnumda sakladığının. Duyum izlenimlerinin çağ-

rışımları herkeste başka olabilir. O zaman da belli bir kokuyla kokan öyküler, okuyanı öykücünün götürmek istediği yoldan ayırıp, başboş çağrışımların labirentlerine sürükleyebilir. Bu gerçek bir tehlikedir bence. Edebiyat, edebiyattan başka herhangi birşeyin de yaratabileceği her türlü etkiyi denetim altına almak zorundadır. Yazar okuru bağlamalıdır. İpi kısa ya da uzun tutmak öykücünün bileceği iştir ama, hepten çözmek öykünün varlık nedenini ortadan kaldırır.

Öyküde allegori mutlakiyet, simge meşrutiyet, imge demokrasi- dir. Bunların hepsine de edebiyat etkinliği içinde yer vardır. Ama çağrışım anarşidir. Görüntüyü ya da kokuyu, çağrışımlarını denetleme olanağını güvence altına almaksızın öyküye sokmak; etkilemeyi, beğenilmeyi, tutunmayı belki kolaylaştırır ama, öyküyü de kolaylaştırır. Çağrışımı bile-isteye kullanmak ve öykünün dokusuyla güdülemek zordur ama, bu zorluğun üstesinden gelmiş bir öykü, okuyana edebiyattan başka hiçbir şeyin sağlayamayacağı özgül bir dünya sağlar.

Benim öykülerden kokladığım kokulara dönelim. Bunların kimileri, giderek öykülerden çıkıp öykücülere siniyorlar. Üslûbun gevşek anlamıyla, bir üslûp bile oluşturuyorlar demek ki.

Belli bir kokusu olmayan öykücülerin başarısı başka açılardan değerlendirilmeli, ama koku varsa değerlendirmeye bir boyut daha katılıyor: Yazarın, okurun çağrışımlarını dizginlemekteki başarısı! Kimi öyküdeki koku, belki pek hoş, ama yazarın yaratmadığı ya- şantılara götürürken, kokuyu örgüsünün ilmeklerine özellikle sindiren kimi öyküde de okurun çağrışımları öykücüye bir ek malzeme oluyor. Öyküyü, öykücünün yazmadığı öyküler için bir vesile olmaktan kurtarıp, kokuyu dokuya katarak iletişimi pekiştiren bir malzeme durumundadır böylesi bir kokulandırma.

Bu yarı fantazi yazı elbet bir eleştiri yazısı değil. Kokular üzerine eleştiri kurmak olacak iş mi? Ama madem ki bir kere öğren- diniz öyküyü gözümle olduğu kadar burnumla okuduğumu, belki denemek istersiniz siz de, diyerek lâfa bir-iki örnekle yekûn çek- keyim.

Hiç koku kullanmayan öykücülerim Adalet Ağaoğlu'dur, Hulki Aktunç'tur, Sevgi Sosyal'dır. Beni öykülerini koklamak gibi zor du- rumlara sokmazlar. Kokunun kimyasını bulan öykücü Nezihe Me- riç. Ovulmuş tahtalardan arap sabunu, çocuklardan mis gibi hacı sakir, evlerden patlıcan-biber kızartması, sofralardan taze doğran- mış domates-hıyar, dereotu-nane kokusu gelir. Kadın eli değmiş öykülerdir. Yalnızlık çektirmezler.

Oğuz Atay'ın kokuları kitap yığınlarının biriktirdiği toz, me-

şin, mürekkep, sepya kokularıdır. Hiç yağmur yağdırmaz. Kokularını yıllandırır. Kendi ister bunu. Ondurmaz ama öldürür. Elhak has yazardır.

Selim İleri naftalin kokar. Yüce gönüllüdür. Öyküsünü okurun kendi anılarında bulacağı tehassüslere, tehassüsle feda edebilir. Bir hatıra zevki vardır kederinde.

Bekir Yıldız da denetlemez öykülerinin kokularını. İkinci sigarası, tezek, barut, kan, sanayileşmek isteyince de makine yağı kokutur. Kapalı yerde fazla dayanılmaz ona.

Leyla Erbil de işin aromasını kaçıır. Ter... ter... ter... O teklif etmese de hemen ardından deodorant, Aqua Velva, lavanta kokusu duyarsınız. Gusulün modası geçtiğinden olacak.

Ciddiye almayın dediklerimi. Bir tazi yazıya sıvanırsa bunları yazar. Kargalar eleştiri yazmadıkça tehlike uzaktadır.

RIMBAUD'YU DÜŞÜNÜRKEN

●

LÜTFİ ÖZKÖK

Şu anda, çöl yelleriyle her gün biraz daha yiten yıkıntılarının üzerinde büyüyen çiçeklerin sapları daha yüksek bir tanyerine doğru eğilmektedir. Samanyollarıyla tüm burçlar silinmek üzere. Bahar bizden önce yola çıkanların yüzlerini ısıtıyor. Alın yazısının üzerinde demir kapılar ardına dek açılmış.

Mutluluk, bir dost eline konan güvercin, karanlıkta yolumuzu güven altına alan bir kandildir.

Ne bağırın ne de göz yaşı dökün! Yanardağlar susmuş artık. Esen kalın ey gizini çözemediğim yeni dostluklar, ey soğuk ellerime sıcaklığını iletemeyen uzak ilişkiler!

Duvarların ardında olgunlaşan yemişler, ölüme yaklaşmanın tanımsız güzelliğiyle ışımakta. Görünmeyeni sezmek, duyulmayı dinlemek... Sürgün günlerimizin dibinde cürüyen çocukluğumuza ateş vermek... Ey Gerçek Yaşamı kepçesinde eriten, salt sözcüklerle yeni bir yaşam yaratan simyacı Çocuk!

Aramızda gözleri kamaşmayan kim kaldı artık?

ÇIĞLIK

SAİT MADEN

İçeri sığındık hep. Gece kıpkızıl
kor kesilmişti bir anda. Güneşten büyük
dolanıyordu bir çığlık üzerimizde
alçala yüksele ve çarpa çarpa
kapımıza penceremize. Her değdiği yerde bir gergin
tel gibi vınlıyordu hava. Parlıyordu gök
kav gibi tutuşup dört bir ucu. İçerdeydik hep
biz sokulan koyunlar birbirlerine korkudan
ve tepemizde fır dönen büyük bir çığlık
aramızda ağızlar arıyordu kendine.

KUYUMCULAR

YILMAZ GRUDA

EDİP CANSEVER

«Biz yakup
biz biraz da hiç çağrılmamaktan yapılmış»
biz suları, biz güneşleri... Sanrı!
Biz hiç
biz çürük, biz posa
biz o kendini var sananlarla—
Ve biz ki edip
çeyrek asırdır adı geçen—yazgısı şiir
sıkıntıyla, nerdeyim'le yoğrulmuş
ve bir yakutun çevresinde dönenerek
«vaktini bilirler de herşeyin
bilmezler vaktini ölmenin...» derken—
'yıldız'dan inen yol ile...'
kol vurur kente kin
'trafik cehennemlerinin en ilginci...'
fikir.

've sur dışında ölüm...'
bir çocukla el ele karşıya geçer—
ki en az ölümlerin monografisidir...
«iç çeker dünya»
gelir bakar yakup/ hep bakar
—şiir kanar—
alkolle hüzn girer kitaba
yani cansever girer: yavaş, «amansız gücenik»
cansever ki suyun kuyumcusu
ellerini yıkar, yüzünü yıkar
yıkadım sanır: yıkadım eylemi yapar

/bir gazeteci sorar: hafif âti-i müşteki
— hiç düşündünüz mü sözcük dışı tarzan'ı
şimdi petrol —sizin lâfına yattığınız— dan
altın ormanlarına
kan yırtılır, et akarken?/

Güler çağırmayanlar
ki her sabah yakut ederler yakupları—
görür edip
görür ağu yürür ağaçlara/su düşer
geçer karşı sedire
bırakıp ampir koltuğu
başlar nasıl'ın ruhi bey'deki suretine
su yontar - ıslak su
yakuplar çatar suyu kemiğe vurup
—şiir ağar—
bir melâlde buluşur edip'le cansever
—vurur doruğa şiir—
«kıyısında camların bozbulanık rakılar»

Gazetelerde (: okunmuyor) ölü kuğular
kan yırtıkları, akan et
ve adamın karası...

prospectus.

ŞİİRLER

GÜL IŞIK

YİNE DE

Vurma bu cam duvara
açmayacağım.
Bırakacağım seni
geldiğin geceye
dönesin diye.

(Yine de bir fener
yakmak isterdim)

Yorgunsun bu akşam
sesinde
altından bir toz.
Çıkamaz yollar akarken
çevremizden
bırakacağım seni
gidesin diye.

Bir sabırlı örümcek
örmüş bu ağı,
ilk rüzgârda savrulmuş
kopmuş ilmekler.
Artık bırakacağım seni
yitesin diye.

(Yine de bir düğüm
atmak isterdim)

GERİYE

Geriye sen getirdin
yıldızlarımı
evren parça parça
dağılmış giderken.

Sormadım, konuşmak
neye yarardı?
Denizin uğultulu beşiğinde
çalkandı umutlar
bir mevsim boyu.

Sabahlar eski sabah,
ama akşam...
Geriye sen getirdin
akşamlarımı.

Bildik yüzlerin çemberinde
yalnızlık
geriye sen getirdin
yalnızlığımı.

Yaşamın kör tuzağında
cırpınıyordum,
sen getirdin geriye
ölümü.

YABANCI

Hiç unutmuyorum
bir ilkyaz gecesi
eskilerden kalma
biz öldüğümüzde,
unutması zor aslında.

İhtiyar çınarın dibinde
herşey olağandı,
bütün pancurlar açık
balkonlar ışıklı
kıyıları yosun kokuyor
atkestanesi yaprak veriyordu

erguvan yağıyordu
yağmur yerine.

Konuşuyordu herkes birden
yollara dökülmüş, oysa
tek senin sesindi duyulan
camın soğukluğu içinde
sonra apansız bir başkasının sesi oldu
tanınmadık hecelerle,
gözlerin başkasının
ellerin başkasının
kalktın, bütün ölümler gibi
döndün köşeyi.

Beyaz yelkenler uçuşuyordu
denizin üstünden
sulara değmeden
farların aydınlığında
karanlık yolu geçtim,
inceden usulcacık
yüreğimi oyuyordu
bir sivri çığlık,
bütün ölümler gibi
merdivenleri tırmandım
anahtarlar elimde.

Hiç anımsamıyorum,
yaz mıydı güz mü
bir başka mevsim mi yoksa
yabancı, biz öldüğümüzde,
anımsaması zor aşlında
böyle neden sonra.

BİR KİTAP DOLAYISIYLA DÜŞÜNCELER

●

ÖĞÜZ DEMİRALP

Aşağıdaki denemeyi bir yıl önce yazdım. Çeşitli nedenlerle elimde tuttum. Güncel bir denemenin yürürlükten kalkması için yeterlidir bir yıl. Kalkmadı. Gerçekten yazık! Türkiye’de eleştirinin saati durmuş.

Yapısalcılık, ülkemizde öteden beri işitilen, ama üzerinde yeterince durulmayan bir kavram, henüz. Üzerinde durulmaması, üzerine temelsiz düşünceler öne sürülmesini önlemiyor, ne yazık ki! Bir kentsoylu safsatası, batılı aydınlar arasında bir moda olarak gören çok kişi var. Bu konuya önyargısız eğilmek, ondan sonra eleştirmek, biraz yorucudur, ama aydınca bir davranış olur. Yoksa, Türkiye’ye sızmağa çalışan batılı bir kötü ruh gibi görmeyi sürdürüceğiz.

Gerçekte, yapısalcılık, kolayca açıklanabilecek bir kavram değil. Bir dünya görüşü ya da bir düşünce dizgesi olarak ele almalı onu. Bunu yapmak, Lévi-Strauss’u, Goldmann’ı, Tel Quel yazarlarını, Lacan’ı aynı torbaya koymak olur. Yapısalcılığı, her şeyden önce bir yöntem olarak değerlendirmek gerekir, sanırım. Bu özelliğinin altını bütün yapısalcılar çiziyor. Yok, ille bir öğreti olarak görmekte ayak direnirse, ya da kendisi «öğretisel olursa, bir değil bir çok yapısalcılık vardır». (1) Ayrımlar, yalnız dünya görüşlerinin değil, bilimlerin, bilimde görüş ve yöntemin birbirinden ayrılmasıyla (2) ortaya çıkıyor. Dolayısıyla, yapısalcı düşünceden çok,

1) Jean Piaget: *Le structuralisme, Que sais-je?* 1311, 1974.

(2) Görüş ile yöntemi birbirine karıştırmamanın, yanlış değerlendirmelere yol açtığı düşüncesini benimsiyorum. (Bkz: İonna Kuçuradi: *Çeşitli dialektik kavramlar: Metod ve görüş, Amme İdaresi dergisi* 3, eylül 1974)

bu yöntemi kullanan, konusuna göre değişiklik yapan ya da geliştiren yapısal bilimlerden, yaklaşımlardan söz etmek daha doğru oluyor. Elbette, anlamı, benzeşimin değil, ayrımın yarattığını unutmadan. Yapısalcılık, yöntem olarak da, bir anlıksal salgın ya da olumsuz anlamında «yeni bir yöntem değildir; çağcıl bilimin uyanmış ve kuşkulu bilincidir». (3)

Bu bilinç (yani yöntem: yürünecek yol), Türkiye'de de uyanıyor, zorunlu olarak. Yapı, dizge, senkroni, diyakroni gibi kavramları kullananlar, sayıları az da olsa, var. Ancak, bu kavramları terminolojilerine katanlar ve yapısal çalışmalara yönelenler arasında ayırım yapmak gerekli. İkinciler, çoğunlukla dil ve yazın alanında ürün verenler. Bunlardan birinin: Mehmet Rifat'ın kitabı yayımlandı mart ayı içinde: Yazınsal betik (4) üstüne araştırmalar. Kitabın üzerinde bir yayınevi adı olmadığına göre kendi yayını olmalı.

Yapısalcı yöntem, im dizgelerini incelemekte, dolayısıyla yazın alanında en elverişli yöntem, belki de. Nitekim, yazınsallık sorununu, yazın dilini adamakıllı irdeleyenler, yapısalci bilimlerleri oldu: dilbilimciler, anlambilimciler, imbilimciler. Chomsky'nin deyişiyle «yapısalcılığın arayışından çıkarak» geliştirilen dönüşümsel dilbilim, imbilim kuramları yazın yapıtlarına yapısal yaklaşımın gücünü arttırdı. Söz konusu bilimlerin verilerine dayanarak yeni ya da yapısal eleştiri oluşturuldu. Yazınsal metnin yapısını incelemeyi ve ortaya çıkarmayı amaçlayan bu eleştiriye türkçede Nedim Gürsel'in,(5) Tahsin Yücel'in, Mehmet Rifat'ın değişik açılardan yaptıkları ve tannıttıkları söylenebilir. Gene Mehmet Rifat'ın kitabı, bu doğrultuda bir eleştiriye temellendirmek amacıyla bir bilimsel çalışma sayılmalıdır.

Kitaptaki beş deneme, birbirine bağlanarak bir bütün oluştu-

(3) Michel Foucault: *Les mots et les choses*, éditions Gallimard, 1974.

(4) Yazar, «betik»i metin (texte) anlamında kullanmış. Yalnız bu sözcüğün değil, daha birçoğunun türkçe karşılıkları üzerinde bu konularla ilgilenenler anlaşıyor. Örneğin *signe*'e belirtge mi, gösterge mi, yoksa im (işaret) mi demeli? Ya da *signification*'a imlem mi, anlamlama mı? Bence bu soru(n)ları uzun uzadıya tartışmak gerek. Çünkü yalnız çevirmek değil, türkçe yazmak ve düşünmek söz konusu.

(5) Nedim Gürsel ile yapılan bir konuşmayı, yazarın yalnız öyküleri için değil getirdiği çağdaş bir yazın anlayışını tartışmak için okumalı(Doğan Hızlan: Nedim Gürsel ile konuşma, *Yeni Ufuklar* 271, nisan 1976).

ruyor. İlk, yazınsal yapının özerk bir yapı olduğu, sonra yazınsallık sorunları, yazınsal dilin özellikleri, çözümleme ve okuma yöntemleri, nihayet «yazınsal betikte dış gerçeği arama yüzeyselliği». Saussure'den Kristeva'ya çeşitli görüşler, tanıtılmanın ötesinde tartışılmış, özgün sonuçlara varılmış. Amacım, yazarın görüşlerini sıralamak ya da eleştirmek değil, bir konuya değinmek ve kitabın öneminin altını çizmek.

36. sayfada şöyle bir söz var: «... geliştirdiğimiz göstergebilim yazısında eleştirinin *yorumsallıktan* kurtulup *bilimselliğe* yöneliş yollarını belirledik». Bunu okuyunca *bilimsel eleştiri* deyimini düşündüm, yeniden. Bir yazın türü olarak eleştiri, bilimsel olabilir mi? Söz konusu tamlamayı tartışmak, metin incelemesi konusunda bilimin ve bir yazınsal kılığı olarak eleştirinin yerini belirlemek çabası olacak.

Herşeyden önce, bilim ve eleştiriye ayrı ayrı ele almak, ondan sonra bir tamlama yapmağa çalışmak, ya da yapmamak gerekir, sanırım. Elbette, bilim deyince imbilimi, anlambilimi, giderek yazınbilimi (science littéraire, science de la littérature, poétique) aklıma geliyor. Gene, ayrı ayrı ele almalı bunları. Örneğin Jacobson'un science littéraire'ine bakarsak, bu bilimin konusu yazın değil, yazınsallık; yani, verili bir yapıtı yazın yapan şey. Todorov, poétique için daha geniş bir çalışma alanı öneriyor: yazın bir söylevler tipolojisi dışında düşünülemez. Yani «bütün metinler» ve «bütün simgecilik». Yazınbiliminin yerini saptıyor Todorov: ne yorum gibi, incelenen metnin anlamını adlandırmaya çalışır, ne de ruh ya da toplumbilimleri gibi, metni üreten koşulları metnin dışında arar. Yazına hem «soyut» hem de «iç» bir yaklaşımdır. Yazınsal söylevin özelliklerini ortaya çıkarır. Yazınsal dilin başta gelen özelliği, çoğul bir dil olması. Yazınsal sözün bir değil çok anlamı oluyor. Bu çoğulluk, yazın metninin, yeni okumalara hep açık kalmasına ve hiçbir biçimde tüketilememesine yol açıyor. Mehmet Rifat, «çoğulanlamlama evreni... yine çoğulokumalarla» kavranır diyor. Bu konuda da yazınsal imbilim (sémiotique littéraire) giriyor devreye. Mehmet Rifat, başariyle açıklamış hepsini. Bütün bu yaklaşımlar, yapının nasıl yazıldığını ve yapıtta ne yazıldığını yapının içinde inceliyorlar. Bir bakıma eleştiriye bilim yapıyor artık, ya da eleştiri bilim(sel) oluyor. Dolayısıyla eleştiri bilim ile özdeşleniyor, bir yazın türü olarak ortadan kalkıyor. O zaman eleştiriden söz etmeye ne gerek var? Bilim demek yeter. Bilime karşın, kendini bir yazıneri olarak gören eleştirinin «ben bilimsel inceleme yapıyorum» demesi yanlış olur. O işi bilimeri yapıyor çünkü. Artık bilimsel eleştiriden söz edilecekse, bunu bilim adamlarının bilimsel kılığı olarak anlamlandı-

dırmalı. Bunlara karşılık yazınsal (bir kılıgı olarak) eleştirinin ne olduğunu yeniden düşünmeli; bilimsel olmayacağını söyleyerek.

Kanımca, bilimsel yaklaşımı eleştirel yaklaşımdan ayırmak gerekir, ikisi de yapısal olsa bile. Eleştiriye bilimsel sayarsak, onu tam bir öte-dil olarak görmüş oluruz. Barthes, eleştiri için «ikinci bir dil ya da mantığa özgü bir deyimle öte-dil» diyor, ama «eleştiri anlatı üzerine anlatı»dır dediğini de düşünürsek, eleştirinin yazınsal olduğu, dolayısıyla ikincil dil demenin daha doğru olacağı sonucuna varabiliriz. Öte-dil bilimsel; yananlamaların, çoğulanlamaların olmamasına çalışılan bir dil. Eleştirinin bilimden yararlanmak zorunda olması, ondan yöntem modelleri alması, yerini bilime bırakmasını ya da bilimsel olmasını gerektirmiyor. Metin karşısında iki ayrı tavır var bence: bilimsel ve eleştirel. Örneğin Tahsin Yücel'in «Figures et messages dans la comédie humaine» adlı kitabı, bilimsel bir incelemedir. Buna karşılık Roland Barthes'in «Sur Racine»i ya da «L'arbre du crime»i eleştireldir. Anlambilimci Greimas'ın, imbilimci Kristeva'nın çalışmalarından çıkarak geliştirilen yöntemler, bilgiler, tam anlamıyla bir yazınbilim kurulmasına yol açabilir: konusu yalnız yazınsallık ve yazın yapısının imlemleri, anlamları olan bir bilim. Ama böyle bir bilim, eleştiri edimini ortadan kaldırır mı? Barthes'in yaptığı ayırımı benimsediğim için sanmıyorum: bilgi anlamları inceler, eleştiri anlam üretir. Yeni eleştiri, Mehmet Rifat'ın da belirttiği gibi, yapıta tek bir anlamsal karşılık bulmağa çalışan yorumsal ya da kapalı eleştirilere karşı çıkar. Ne var ki, eleştiri edimini yazınsal bir kılıgı olarak değerlendirir. Elbette, bu sözlerimle eski bir düşünde bekinmiş oluyorum: eleştiri bir sanattır. Nermi Uygur'un «Arttan gelen yaratıcı» (Türk Dili eleştiri özel sayısı 1, temmuz 1963) adlı denemesini okuyunca daha da bekinir oldum.

Gel gör ki, «... bir sanattır» demek çözümlemiyor herşeyi, eleştirinin tür olarak neliğini ve yerini daha çok düşünmeğe itiyor bizi. Eleştiri ikincil bir tür; orası doğru. Çünkü başkasının toprağında yetişen bir ürün. Ama bereketli topraklar, durmadan ekilmek istemezler mi? Gene, hem bilim adamı hem eleştirmen Barthes'in deyişiyle, «eleştirmen olarak davranmak, yapıtı, içinden doğduğu isteğe geri göndermektir». Çünkü eleştirmen, yapıtı okumakla kalmaz, okuduğunu anlatmak ister. Anlatmayı istemek, yazın olmayı istemekten başka birşey değildir. Ancak, yazın olabilmesi, bilime öykünmemesine bağlıdır.

Bilimin başlıca amacı açıklamaktır. Yapıtın yapısını, yani imleyenler dizgesini incelemekle kalmaz. Bu inceleme, kendiliğinden, anlam(lar)a götürür inceleyeni. Bu aşamada bilim, bir öte-dil olarak, yapıtın dilini kendi diline çevirecektir. Örneğin Greimas, «doğası

doğal dilinkinden ayrımlı her imleyenler bütünü çevrilebilir» diyor. Öte yandan bilim, yapıtın, yazınsal dilin doğası gereği, tamamıyla açıklanamayacağını da kabul ediyor. Yazınsal yapıt, bilimin nesnesidir. Onun taşıdığı anlamları, çıkarabildiği kadar ortaya çıkaracaktır bu durumda. Ne var ki, böyle bir tutum, üretici olmağının yanı sıra tüketicidir de. Yapıtı kesinlikli bir dile aktarmak çabası, temelde, yazınsal yapıtın «okunurluğu»nu düşünmektir. (6)

Eleştiri, yazın yapıtını bir yummaca olarak görür. Proust'un deyişle «sözcüklerin arasında Nerval'in havası vardır, açıklanamamış olarak». Bilim açıklama görevini yüklenirken, eleştiri, açıklanamazlığı düşünür; dolayısıyla yapıtın «okunaksızlığını»: yapıtın tümünü okumak olanaksızdır. Okunaksızlığın nedeni Nerval değil, yazınsal dildir. Bilim, yazın dilini nesne olarak görürken, eleştiri, özne olarak görecektir. Eleştirinin yapıttan bir anlam çıkardığı doğrudur. Ama, bu anlamın, yapıtın karşılığı olmasından çok, yazırlığı ilgilendirecektir onu. Diyelim Nerval'in metninde 'a' anlamı var. Yazar, temelanamlılığa indirgenemez yazınsal dilde nasıl kurmuştur 'a' anlamını, onu düşünecektir eleştirmen. Bu anlamı, yapıtın köşüt bir imleyenler dizgesi kurarak yeniden anlatmak isteyecektir. Amacı, yapıtı açıklamak, yapıtın kendi dilindeki karşılığını yazmak (bunları bilim yapıyor, artık) değil, 'a' anlamını kendi diliyle üretmek olacaktır. Yazınsal dil, okunaksızlığın yazırlığıdır. Eleştirmen, sözünü, yapıtın adı olarak değil, bir imleyenler bütünü halinde kurarak bu dile katılacaktır. Bilim, yapıtı açıklarken, eleştirmen, yapıtı sürdürmekten başka ne yapabilir ki!

Elbette, yapıtın albenisine kapılıp ağzına geleni söylemek değil eleştiri. Eleştirmen, hem yapıta karşı hem de kendi sözünden sorumludur. İyi okumasını bilmeli, dolayısıyla kulağı bilimde olmalıdır. Örneğin bir anlambilimin, eleştirmene öğreteceği çok şey vardır. En başta, bilim adamı olmadan bilimsellik savında bulunmamasını öğretir. Giderek diyebilirim ki, böyle bilimler, eleştirinin bir yazınsal kılğı olarak pekişmesine yardımcı olmuşlardır. Bilimsel bilgiden yararlanıyor diye kendini bilimsel saymak yanılgısından kurtarmış, bir yazı edimi olarak dilin içinde yaşamağa itmiştir.

Eleştirmen ne yapıtı açıklayan bir sözlük yazar, ne yapıtı tekeline alır, ne de kafasında olan bir anlamı yapıtta arar. Kendi kendine yeterli, başlı başına bir yazın metni olmağa çalışır. Nitekim, bugün yorumunu, yaklaşımını, giderek eleştiri anlayışını paylaşmak da birçok eleştiri yazısını okuyorsak, saydığım özelliklere sahip ol-

(6) Bir saptama çabasındayım, böylece: her açık içerik, bir gizli içerik barındırır.

dukları içindir. Eleştiri yazısını yapıtı tanımak için değil, kendisi için okumalı. Eleştiri yapıttan koparmak anlamına gelmiyor bu. Tersine, iyi bir eleştiri yazısı, okurda yapıta karşı bir istek uyanır. Böylelikle, içinden doğduğu devinimi sürdürür: okumak, yazmak, okumak... Başka bir deyişle, eleştirel devinim, yapıtın devinimine katılır. Daha da geriye giderek, yazın'ın devinimidir söz konusu olan.

Yazın metinleri arasında ilişkiler olduğunu herkes kabul eder. Bir yapıt öbürüne, bir önceki ya da çok sonrakini gönderir. Her yapıtın yeri, bütün öteki yapıtlara göre belirlenir. Benzerlikleri, ayrımlarıyla hepsi tek bir benzeşim düzleminde: yazınsal dilde yanyana gelirler. Sabahattin Ali'nin çok güzel bir deyişimle bir «dünya edebî orkestrası» vardır. Henüz sınırları belirlenememiş, belki de sınırsız bir bütün içinde yer alan bu ilişkiler, tarih açısından çizgisel gözüktükse bile, aslında uzamsal bir ağ (7) oluştururlar. Bunu söylerken, geçmişteki yapıtların hep bugüne göre okunduğunu düşünüyorum. Eleştiri, yalnız tek tek yapıtları değil, bunların arasındaki ilişkileri de okumağa kalkışabilir. Jean Whal, Jorge Luis Borges'i anlamak için bütün dünya yazını bilmek gerektiğini savlamış. Buna karşılık Borges, en başta kendisinin bunu bilmediğini söylemiş. Aslında ikisini de haklı görmek gerekir. Çünkü Valéry'nin ördüğü «ce toit tranquille, cù marchent des colombes» dizesini seven okur, bir türk halk bilmecesini: Mavi tarla üstünde beyaz güvercinler yürür'ü işitince şaşıracaktır. Eleştirmen, insanbilimin, ruhbilimin yardımıyla yazınsal ağın içinde bir gizli yapı aramağa kalkışabilir. Elbette, her eleştirmen bu kadar zorlu bir uğraşı göze alamaz. Ama, yazın'ın, dil ile güç bir ilişki kurmak olduğunu anlarsa yazar olmayı başarır.

'Şair, romancı, öykücü gibi bir sanatçı değil ki eleştirmen'. Bu söz, eleştirmenin, tam anlamıyla bir yazineri olmasını engellememeli. Şair, romancı, öykücü, eleştirmen, dil düzleminde yanyana gelirler. İlk üçünün yaptığı, zaten varolan bir sözcüğü birşey anlatmak için kullanmak değil, sözcüğün içinde yer aldığı bağlama göre anlam kazandırdığını düşünürsek, o sözcüğü kurmaktır. Kağıt üstüne düşülen ilk sözcük, ondan önce var olan bir gerçeğin yansıması değil, onunla birlikte varolmağa başlayan bir (dilsel) evrenin çağrısıdır. Kurulacak şey, yalnız imgesel bir dünya değil, bir dildir. Yazarın dilini, ona özgü dilsel betimler, sözdizimi ile açıklamak, üslup ile özdeşlemek yetmiyor artık. Yazıdan söz etmek gerek: anlatışın ve anlatılanın bütünü olarak bildirişten (énonciation). Yazarın bu anlamda dili üze-

(7) Michel Foucault: *Distance, aspect et origine (Théorie d'ensemble, Tel Quel 1968)*

rinde çalışan eleştirmen, kendi dilini ve genel olarak yazın dilini düşünmeden, rastgele yazamaz. Eleştirmen de sözcüğü kurmak zorunda. Dünya görüşü, bilgisi ve duyarlılığıyla bir yazıya varmak zorunda. Eleştiride, şiirde, romanda ortak bir edimin varlığını öne sürmek, ayrımları yok saymak anlamına gelmez. Ne şiir, ne de romandır o. Ele aldığı yapıt üzerine bir anlatıdır: okuduğunu anlatmak. Burada, imgelemin dilini usun diline aktarmak olarak görmemeli eleştiriye. Tersine, yazarın imgesel evreninin yanbaşında yeni bir imgesel evren döndürür eleştiri. Yalnız yeni eleştiriye düşünmüyorum bunu derken. Örneğin Mauron'un ruhbilimsel eleştirisine bakalım. Mallarmé'nin yazdıklarında bir horanta zinası tutkusunu saptamak ve bunu bir kitap boyunca anlatmak, yeni bir imgesel evren kurmaktır, hence. İmgenin nesnel ya da düşünsel karşılığını bulmak savı geçersizdir. Böyle birşey olsaydı, yazın olmazdı. Eleştiri, yazarın imgeselini, anlamlarından birinin çevresinde yeniden örgütler. Bunu yaparken yapıta ters düşmemek zorundalığını düşünürsek, eleştirinin tam bir yazın edimi: bir dolaylama çeşiti olduğunu söyleyebiliriz.

Yazdıklarımla, eleştiriye dar bir anlam vermiş oluyorum. Ne ki, yazın tarihçiliğinden, estetik kuramcılığından, denemecilikten, bilim adamlığından ayrı tutuyorum eleştirmenliği. Sözlerimi, bilim adamı olmayan birinin kendini bilime karşı savunması olarak görmemeli. Bilimin, metin incelemesi konusunda eleştiriden üstün olduğunu kabul ediyorum. Bu sözüm, dilin doğasını dikkate aldıkça ve tekeli olmaya çalışmadıkça toplumbilim, ruhbilim, düşünbilim, tarihbilim için de geçerli. Yeter ki nasıl ve ne kadar okuduklarını söylesinler! Benim yaptığım, eleştiriye yapıt ile bilim arasında bir yer bulmak. 'Yazın'ın ikincil ama ciddi bir türü olarak görüyorum eleştiriye, «dil, küçük sevgil/i/m ben/im» diyebildiği sürece.

Sanırım, böyle davranmak, eleştirmeni alışlagelmiş anlamında yazara daha çok yaklaştırıyor. Julia Kristeva, yazın'ın tarihce belirlenmiş bir kavram olduğunu, artık geçmişe karıştığını savlar. Bundan böyle yazın yapıtlarından değil, «yazınsal metin»lerden söz edilecek, ona göre. Kılıgı olarak metin yazarlığı, türsel kaygıları, Enis Batur'un deyişiyle «edePiyat» yasalarını bir yana bırakıp, sözü bütün yazınsallığı içinde üretmek değerlendirmek oluyor, bir bakıma. «Şeytan icadı» olarak görmemeli Kristeva'nın düşüncesini. Bir saptama yapıyor o. Bir olumsal'ın değil bir zorunlu'nun altını çiziyor. Çağdaş yaşamın ve bilginin karmaşası, çağcıl dil bilinci, yazarı ister istemez yeni anlatım yollarına itiyor. Yazın alanında ne olacağını bugünden kestirmek olanaksız, ama yazınsal sözün bir kez daha dönüşeceği pekin. Eskiden roman, eleştiri gibi türler yoktu. Yarın da olmayabilir. Taçzade Cafer Çelebi, Alexandre Pope, öteki

şairler, yazarlar üzerine dizeler yazmışlar. Bir dil, başka bir dil üzerine konuşmuş. Yazınsal eleştiri de bunu yapmıyor mu? Sözü geçen dizelere şiir de diyen var, eleştiri de. Türleri bugünkü yazın anlayışımıza göre belirsiz olsa bile, yazınsal oldukları kesin. Belki eleştiri de bu çeşit bir metinselliğe doğru gidecek: metin üzerine metin (bu sözcüğü yeni anlamında kullanıyorum) olacak. Eleştiri, dönüşüme katılmak istiyorsa, bunları gözden ırak tutmamalı, kendini ve yazınsallığın bütün boyutlarını yoklamalı. Yalnız eleştiri değil, varolan bütün türler yapmalı bunu; yapıyorlar da. Yahya Kemal'in bir sözünü yansılayarak «... iyi tarafı ise edebiyat böyle açık ve kanunsuz bir sâha olunca o sâhaya herkesin girememesidir» demeli. Birtakım yazarların özseverliği değil, yazınsal dilin özeleştirisi söz konusu, artık. «Anlatılanın doğruluğu anlatanın yapısıyla koşullandığı» (8) için.

Yazdıklarım, Mehmet Rifat'ın kitabının bir eleştirisi olarak görülmemeli. Bir alıntıdan yola çıkarak eleştiri konusunda düşünmeği denedim, o kadar. Yazın ile ilgilenmeğe başladığımdan beri Türkiye'de eleştirinin kısırlığı üzerine yakınılar okur dururum. Ama, bu eksikliğin nedenlerinin kurcalandığına ve giderilmeğe çalışıldığına tanık olamadım, ne yazık ki! Büyük yazarlarımız varken dört dörtlük bir eleştirmenimizin olmayışı, kuramsal etkinliğin azlığına bağlıdır, bence. Gerçekten de, yazın sorunsalları, yazın'ın yeni bilimler ile kurduğu ilişkiler üzerine düşünen pek çıkmıyor. Yazın'ın bir dil olgusu olduğuna ayan bile az. Bizde dil, hâlâ klasik-kentsoylu kılığında: ya süs ya da araç. Oysa başlı başına bir gerçek o. Hal böyleyken eleştirel edimin neliği üzerinde enine boyuna durulamaz, elbette. Toplumbilimci ya da düşünbilimci olamadığı için eleştirmen sıfatına sarınıp çıkar ortalığa bir sürü yazarlık. Ülkemizde eleştiriye hiç olmaktan kurtaran az sayıda yazar var, ama, neden bilmiyorum, yapabileceklerinin çok daha azını yapıyorlar. Eleştirimiz yüz yıldır emekliyor, bundan böyle yürümesi gerek. Yürümesini öğrenmek de eleştirinin eleştirisini yapmakla olur, bence. Yani, gene, kuramsal düşüncenin gerekliliğini vurguluyorum. Bu konuda yalnız sayıları çok az olan eleştirmenlerimiz değil bütün yazınları cesaretle davranmalı. Böylesine bir ortamda Mehmet Rifat'ın kitabını son derece önemli buluyorum. İçerdiği yazın anlayışı, birçok yazıya kaynak ve konu olsun.

Nisan 1976

(8) Tahsin Yücel: *Roman Yaklaşımı*, *Milliyet Sanat Dergisi* 135, 6 Haziran 1975.

SERİN DURGUN SULARA

HALÛK AKER

hazırım artık göğsümdeki yırtılışa
ay yüzünü döndü, su vurdu
gençliğimi kirli bir bohça gibi dürdüm katladım
diri atılmalıya nasılsa kimsenin aldıracağı yok
çiçeğin ilk tomurcuğu şaşırtıcı bir güzellikte de olsa
el değmedik tadyyla esrikleştirse de
korumak kimsenin usunu dalgalandırmayacak
su veriyorlar bakın açsın buruşsun, kendilerine benzesin
o uzun yolları almış budalalara benzesin
hazırım göğsümdeki yırtılışa
ay yüzünü döndü, su vurdu

ay yüzünü döndü ah evet su vurdu
yüzümü öğdüm, ilkgençlikten çıktım
herkeslerin özlemleri bende yok
gençliği yaşadığım gibi şimdiyi de
şimdiyi de gereğince yaşamalıyım
sinsi ikiyüzlüklerine bulaşmadan sayın bürokratların
göğsümü öğmalıyım kalbim yorulabilir
damarlarım pörsüyebilir, ılık kan
ılık kan, ırmağın vuruşunu duyuyor musun

hazırım göğsümdeki ışığı yeniden yaktım
umudun alaca yüzüsün nasıl olmam

MUZAFFER BUYRUKÇU

Kapı çalındı. «Evet.» dedim.

Yedek subaylığını Mardin'de yapan ve şimdi bir lise öğretmenliği kapmak için çabalayan hapishane arkadaşım Ahmet Köken'di. Ağır başlı, saygılı, toplumdaki sınıfların çelişkilerini, sömürü mekanizmasının işleyişini, sosyalizmin teori ve pratiğini inatla öğrenmeye çalışan bir gençti. Hemen her gün uğradı. Selâm verdi, «Abi, doktor abi geldi.» dedi.

Heyecanlandım. «Nerde?»

«Sokağın başında birkaç kişiyle birlikte duruyor, meydan yönüne bakıyor, öfkeyle söyleniyor.»

Sabahtan beri aksıyan yanlarını bir türlü bulamadığım bir hikâyenin üstünde, o aksıyan yanları saptamak amacıyla didinip duruyordum. Cambazlıklar, dedektif numaraları para etmemiş ve kafam balon gibi şişmişti. Kaldırdım kâğıtları. Televizyon seyreden Misli ile Erdem'e «Toparlanın!» dedim. Evdeyken kendime pek çekidüzen vermez, saçlarımı taramaz, dinlenmek, bir şeyler düşünmek ve uymak isteğiyle sık sık yatağa uzandığımdan, pijamamı sırtımdan çıkarmazdım. Elbiselerimi giymek, hazırlanmak vakit alacaktı. 'Boş ver, arkadaşlarım onlar.' diye söylendim, bahçe lâmbasını yakıtım, iyice aşınmış takunyaları ayaklarıma geçirip mahalle karıları gibi şaklatacak yürüdüm. Işıklı yeşilliklerle ışık serpintilerinin anlamlandırıldığı yarı karanlık ağaçları, narin küçük, sivri yaprakları arasında balmumundan yapılmış gibi duran meyvelerini gördüm. Üst rezede sallanan ve alt yanı taşa değen yirmibeş yıllık çatlak kapıyı ittim. Bahar, gelin böceğini andıran sarı otomobilini, (Erdem çıkmazı) adını koyduğu yere çekmiş, lâmbalarını söndürmüştü. Sokuldum, «Selâmnaleyküm arkadaşlar, hoş geldiniz.» dedim. Halil İbrahim Bahar, Necati Tosuner, Halim Uğurlu ve A. Rahim Balcıoğlu'ndan

oluşan topluluğa. Bahar, yüzüne bakmadan, «Hoş bulduk la haci.» dedi. Güldüm. Severdi böyle küçük oyunları; şakalarını, nüktelelerini bir takım sıfatlardan, bir takım davranışlardan fıskırtırdı. Başını çevirdi, tepeden tırnağa süzdü uzun uzun, «Beyefendi, evde misiniz?»

«Hayır, yanınızdayım ve sizi seyrediyorum.» dedim.

«Ne görüyorsun la Muzo?»

«Tedirgin bir resmi çizmek isteyen ressamı.»

«Tedirginlik benim mutluluğumdur.»

«Buyrukçu, Halil İbrahim ki kendileri peygamberdir, bu akşam bütün kavramları altüst etmek için elinden geleni yapıyor.» dedi Halim Uğurlu.

«Yapabiliyor mu? Kavramlara bağlı hayatı değiştirebiliyor mu? Bahar, kendini aşan bir noktaya ulaştı mı?» dedim.

«Bahar hâlâ kıstadır ve dahi hep orda kalacaktır.»

A. Rahim Balcıoğlu, kollarını yanlara açtı, «Şımartmayın şunu yahu!» dedi, «Kendini filozof sanıyor.»

«Sanmak da iyidir.» dedim, «Olmak istediğin bir şeyi hayal etmektir sanmak.»

Necati Tosuner, durduğu yerde sallanıyordu. Parmaklarının arasındaki ciğerinin tükenmiyen dumanı kıvrılarak çıkıyor, bana bir köy evinin bacasını anımsatıyordu. Sessizlikle örtülü bir köyde sessiz dumanlar... Necati Tosuner, canlı bir tablonun içindeydi ve tabloyu boyayan ressam kendisiydi. Eğildim, yanaklarından öptüm, «Naber Necati amca?» dedim. Kollarını boynuma doladı, binbir acının, binbir hüznün ve kaskatı bir çaresizliğin ince damarlarından süzülen simsiyah bir sesle, «Bana yaşıyor diyorlar ama ben inanmıyorum.» dedi. Başını göğsüme bastırdım, «Sevgili Necati, hayatın canına okuyorsun.» dedim. Gözlerini gözlerime dikti. «Nasıl?» dedi. «Söverek, başkaldırarak.» dedim.

«Hayat sağır.» dedi, «En büyük gürültüyü bile işitmiyor.»

«İçeriye girsenize, niye burda duruyorsunuz?»

«Merak ve beklemek. Şimdi bizi ilgilendiren bu.» dedi Halim Uğurlu.

«Evde bu durumu daha iyi değerlendiririz.» dedim.

«Kimbilir...» dedi Halim Uğurlu, «Değerlendirmekle mekânın bir ilişkisi var mı acaba?»

«Var elbet. Her şey zaman ve mekânın sınırları içinde irdelebilir.»

«Sen, sen neler söylüyorsun Buyrukçu?» dedi Necati Tosuner.

«Başkalarının binlerce yıldan beri tekrarladıklarını.» dedim.

«Kendi düşüncelerini ne zaman... ha?»

Güldüm. «Belki ölünceye kadar bana özgü, benim damgamı taşıyan birkaç tane bulurum.»

Bahar, «Demek siz evdesiniz ve eski düşüncelerin lâbirentlerini kundaklıyorsunuz.» dedi alayla, sağ kolunu uzattı ileriye, bileğinden yakaladım. «Hayır arkadaş, kuşatmalardan sıyrılmaya çalışıyorum.» dedim, «Afedersiniz ama kimi bekliyorsunuz?»

Bahar, sesini yükseltti. «Eşşeklere - beni izleyin - dedim, bastım gaze. İçki, belki de kafalarına üşüşen hikâyelerin çoğunu parçalayıp ses haline getirdiği için benim buyruğumu da o seslerden biri sanmışlar, önemsememişlerdir. Günel Altıntaş, Subutay Hikmet, Adnan Günay, Mustafa Demir gelecek. Mustafa'nın bir Mercedesi var, biliyor musun?»

«Biliyorum.» dedim. «Günel'in esprileri ve kakhahaları ile Subutay'ın sessizliği çarpışıyorsa, geç kalırlar. Denge sorunu. Dengenin olmadığı yerde düzen de yoktur.»

«Bu da başka türlü.» dedi A. Rahim Balcioğlu.

Bahar, omuzumdan tuttu, «Aferin la Muzo, bu sokağa senin adını vereceğiz.» dedi.

«Yetmez. Bütün bir ülkeye verilmeli adım.» dedim, sırttım.

«Aşağı da kurtarmaz.» dedi A. Rahim Balcioğlu, «Bir okul, bir meydan az mı?»

«Az.» dedim, «Hadi, gırgırı bırakın da geçin, ben bekleyeyim.»

«Mustafa Demir evi bilmiyor mu?» dedi Halim Uğurlu.

«Adnan bilir ama o da sarhoş.» dedi Bahar.

«Gelirler, gelirler.» dedim, bahçeye soktum. Necati Tosuner çok şıktı. Yeni, pötikare bir elbise vardı sırtında, ayakkabıları da gıcır gıcır, tıraş olmuştu. Yürürken yalpalıyordu. A. Rahim Balcioğlu, ağzına bir damla rakı koymamış gibiydi. Metin Eloğlu'nun, Edip Cansever'in yakın arkadaşıydı Halim Uğurlu ve bütün yürüme şekillerini deneyen bir ustaydı. Adım atışında bir anormallik yoktu. Dünyaya iyice yerleşmiş, nice kuralları, nice alışkanlıkları eskitmiş bir bilge tavrıyla taşlığa yöneldi. Bahar, her zamanki şaşırtıcı devrimine kattığı bir hızla yürüyor, sarhoşluğunu gizlemeyi başarıyordu.

«Salonda mı oturacaksınız yoksa dışarda mı?» dedim.

A. Rahim Balcioğlu, beyaz gömleğinin yakalarını sıcaktan bunalanlar örneği çekistirdi, «İçerde boğuluruz. Dışarıyı iyi. Esiyor.» dedi.

«Deniz olmadan da boğuluyor insanlar.» dedi Halim Uğurlu.

«Her durumda boğulmak vardır ve ben sürekli boğulanlardan biriyim.» dedi Bahar, başını önüne eğdi. Boğulmanın dehşetini bütün varlığında duyuyordu sanki. Bir fotoğraf makinem olsaydı, hepsinin en kritik anlarını, kişiliklerindeki kapalı kapıları araladıkları ve içlerindeki karmaşayı bir davranışla, bir sözcükle sergiledikleri dramatik pozları, saptardım. Ama...

«Bıktım sizin bu saçmalarınızdan.» dedi A. Rahim Balcıoğlu, «Aklınızı başınıza toplayın da adam gibi konuşalım.»

Bahar, elini salladı, «Adam nerde la?» dedi.

A. Rahim Balcıoğlu, gülümseyerek göğsünü yumrukladı, o güri sesiyle, «Burda, burda.» dedi.

Misli'yle Erdem'e seslendim. «Masayı, sandalyeleri çıkarın!»

«Şimdi, şimdi.» dedi Misli, Bahar'ı çok severdi. Güvendiği, saygı duyduğu, uğrunda büyük fedakârlıklara hiç duraksamadan katlanacağı biriydi. Bahar da ilgi gösterir ve korurdu. Yaramazlıklarım, hırçınlıklarım, bunaltımın nedenleri, çelişkilerim, haksızlıklarım hakkında konuşurlardı. Bahar, beni yargılar, eleştirir, Misli'yi yüceltirdi. Misli'nin sırrını açacağı, boşalacağı bir arkadaşı olmasından memnundum. Misli, sandalyeleri korken mutlulukla gülümsedi. «Hoş geldiniz.»

«Hoş bulduk efendim. Gecenin bu saatinde sizi rahatsız ettik.» dedi Halim Uğurlu.

«Ne rahatsızlığı, yok bişey. Canınız ne zaman isterse gelin, sabaha karşı gelseniz bile başımın üstünde yeriniz var. Evim her zaman açık size.» dedi Misli.

«Sağolun.» dedi Halim Uğurlu.

«Bu kadının kıymetini bil.» dedi A. Rahim Balcıoğlu, bana anlamlı anlamlı baktı.

«Merhaba Misli yenga.» dedi Bahar, hazırol durumuna geçti, uzun saçlı başını önüne eğdi bir emir subayı gibi.

«Merhaba, merhaba.» dedi Misli, coşkuyla kucakladı Bahar'ı, yankılarından öptü, sırtını tıptısladı içtenlikle. Askerden dönen oğluyla ananın kavuşmasını anımsadım. A. Rahim Balcıoğlu'nun elini sıkarken «Süheylâ hanım nasıl, Bülent nasıl?» dedi Misli.

«İyidirler. Selâmları var.»

Halim Uğurlu'yla tokalaştı, «Siz nasılsınız?»

«Teşekkür ederim efendim.» dedi Halim Uğurlu, «Özür dileriz, ansızın karar verdik.»

«İy yaptınız, iy yaptınız.» dedi Misli, Necati Tosuner'in elini sıkıttı, «Çoktandır görünmediniz!»

«Burada değildim.» dedi Necati Tosuner.

Misli, basamağa ilişen Necati Tosuner'in altına bir minder koydu.

Erdem, A. Rahim Balcıoğlu'nun, Bahar'ın ellerini öptü, Halim Uğurlu ile Necati Tosuner'in ellerini sıkıttı, «Hoş geldiniz.» dedi.

Bir köşede sessiz sedasız duran Ahmen Köken de evden biri gibi ellerini sıkıttı. Bahar, tanıyordu ama ötekiler ilk kez görüyorlardı. «Davutpaşa kışlasından arkadaşım.» dedim. İlgiyle süzdüler.

«Nasılsın Erdem paşa?» dedi A. Rahim Balcıoğlu.

«Sağol abi. Siz nasılsınız? Seni özledik Necati abi.» dedi Erdem.

Necati Tosuner, elini okşadı Erdem'in, «Benim de yeğenlerim var.» dedi.

«Hikâyelerini yazıyorsun.» dedim.

«Yazıyor muyum yazmıyor muyum bilmiyorum ama bir kapıdan giriyorum hikâyeyi yakalamak için.»

«O girdiğin kapı hangi kapı Necati?» dedi Bahar.

«Edirnekapı.» dedi A. Rahim Balcıoğlu.

Gülünmemesi gerekirdi belki ama bir nükte yapılmış gibi güldük hepimiz. Necati Tosuner, sözleriyle bir yaratma sorununu belirtmişti, tartışabilir, dişe dokunur bir şeyler ortaya koyabilirdik oysa - hava - ciddi bir durumu sonuna kadar götürmemize, bilinen gizlerle bilinmeyen gizleri sergilememize engeldi tutumumuz ve davranışlarımız yüzünden. Bahar, geç kalanlara veryansın ediyordu kendine özgü anlatımıyla. A. Rahim Balcıoğlu, Bahar, Halim Uğurlu, yanyana oturdular sırtlarını bitişikteki evin sarı badanalı duvarına dayıyarak. Bizim evle öteki evin aralığından (ben oraya boğaz diyordum ve yılın en sıcak günlerinde esiyordu) akan soğuk hava üşütecekti arkadaşlarımı. Nitekim masa mezemsi ufak tefek yiyeceklerle donatılırken omuzlarını sık sık kaldırmaya, «Yahu burası adamakıllı serin. Üşüyoruz.» demeye başladılar. Ceketimi A. Rahim Balcıoğlu'na, hırkamı Bahar'a verdim. Halim Uğurlu, herhangi bir örtüye - hayır - dedi. Ayağa kalkıyor, dolaşıyor, cigara içiyor, bahçenin şurasına burasına bakıyor, bir yaprak koparıyor, burda değil uzaklardaki sorunlarla kavga ettiğini, uzaklardaki sorunların burdan daha ilginç, daha bir yaşamla dolu olduğunu duyurmaya çalışıyordu ya da bana öyle geliyordu ama Halim Uğurlu'nun belirgin bir tedirginliği iliklerinde duyduğu mutlaktı. Necati Tosuner, korunaklı bir yerde bulunduğu için üşümüyordu; üşüse bile doğduğu günden beri ruhunda sürekli yanan cehennem ateşi ona soğuğu duyurmazdı. Ayrıca kendini yok eden bir sessizliğe bürünmüştü, o sessizliğin bir parçası, bir ayrıntısı olmaya çabalayan kimse, doğayla ilişkisini kesmiş demektir.

«Seni dün bekledik.» dedi Misli.

Bahar, gözlüklerin arkasındaki rengi belirsiz gözlerini bir bahane ararcasına devirdi, «Ummadığım bir durum meydana geldi de...» dedi.

«Hiçbir zaman kapıya bu kadar bakmadım, ayak seslerine şu kadar çok kulak vermedim.» dedim.

«Gelmemem iyi olmuş. Gelmememden yararlanmış ve bir şeyler kazanmışsındır.» dedi Bahar.

«Orası doğru.» dedim, «Her olgudan, her durumdan yaralanırım ben. Ama müthiş acı çektim, canım çıktı.»

Bahar, şakacıktan dikildi, «Çıksın la çıksın. O can sana çok zaten. Bir kısmı akıp gitsin.» dedi.

«Su değil ama bu, can.» dedim.

«Hepimizin canı su gibidir ve aka aka tükenecektir.» dedi Bahar.

«Delik bir teneke gibi desene.» dedim, «Doğduğumuzda başlıyor akmaya ve tükenince ölüyoruz.»

«Erikler bitti mi?» dedi Bahar, başını kaldırdı, ağaca baktı.

«Çoktaaaan!» dedi Misli, «Gelmediniz ki... Üzüm var, nar var, incir var, şeftali var. Hele incir delirdi delirdi bu sene.»

Bahar, «İncir mi dedin yenga?» dedi, kalktı.

«En az beş yüz kilo. Kuşlar yiyor, yere dökülüyor, komşulara veriyoruz.» dedi Misli. «Git, kendi elinle kopar.»

«O incirler benim.» dedi Bahar, meydan okurcasına bir tavır takındı, «Benim dedum la...» Boğazdan geçti, dipteki karanlık ağaca yürüdü, Erdem'in el fenerinin yardımıyla yedi sekiz tane koparıp döndü, o kekremsi incir kokusu sardı ortalığı. Birini soyup yedi. «Tatlı değil.»

Ötekiler de aldılar birer tane.

«İyi, iyi.» dedi A. Rahim Balcıoğlu, «Cennet gibi bir yer burası.»

«Ne içeceksiniz? Rakı mı şarap mı?» dedim.

«Biz içmekten geliyoruz.» dedi A. Rahim Balcıoğlu, «Sizi de rahatsız ettik. Tutturdular bir Buyrukçu diye. - Olmaz, bu saatte gidilmez - dedimse de dinletemedimki birader, dinletemedim. Saygısız herifler bunlar!»

«Bırak bu lâfları... Rakı getireyim mi?» dedim.

«Ben bir duble içerim.» dedi Bahar.

Misli, güçlükle bulunduğu için birkaç gün önce tanıdık bir bakaldan alıp dolaba koyduğumuz Yeni Rakılardan bir şişe getirdi bardaklarla birlikte.

Bahar'ın alnı katlanmıştı. Beş çizgi vardı. «Alnın nota gibi.» dedim.

«Nota değil, beş hendek. Beş su akıyor, hepsi de bulanık.» dedi Bahar.

A. Rahim Balcıoğlu sıkıldı. «Öf be, öf be! Bu sözlerle bir yere varılmaz ki...»

Bahar, Rahim'in elini tuttu, umutsuz bir sesle, «Raimcim, varacağımız bir yer var mı?» dedi.

«Var elbet. Gayeler var. Hayat binlerce durakla dolu.» dedi A. Rahim Balcıoğlu.

«İşte ben o duraklarda yıllardan beri bekleyenim ama kimse gelmedi.» dedi Bahar.

«Sen neyi bekliyorsun?» dedi Halim Uğurlu.

«Belki de kendimi.» dedi Bahar, sandalyeyi masaya yaklaştırdı. «Siz beni Bahar sanıyorsunuz. Oysa ben alfabenin henüz okunmamış bir harfiyim.»

«Sen bozuk bir harfsin ve hep öyle kalacaksın.» dedi A. Rahim Balcıoğlu.

«Öyle kalmak da iyidir. Umutsuzluğa inanıyorum ben, umutsuzluğa bağlıyım. Çünkü umutsuzluk bizi yaşamın özüne götürür.» dedi Bahar.

«Ben öyle düşünmüyorum.» dedi Halim Uğurlu, «Umutsuzluğa bağlanmak demek yaşamdan vazgeçmek demektir.»

«Yaşamdan vazgeçtim Halimcim.» dedi Bahar.

«Niye ölmüyorsun öyleyse?» dedi A. Rahim Balcıoğlu.

«Sen buna yaşamak mı diyorsun Raimcim?» dedi Bahar.

«Bak bu doğru.» dedi A. Rahim Balcıoğlu, «Hiçbirimiz gereği gibi yaşamıyoruz.»

«Gereği gibi yaşamak nedir, onu konuşalım.» dedi Halim Uğurlu.

Bahçe kapısı itildi sertçe ve Günel Altıntaş'ın kahkahasıyla cınladı ortalık. Subutay Hikmet, Adnan Günay, Mustafa Demir, göründüler. Bahar, geç kaldıkları için çıkıştı. «Öyle hızlı gidiyordun ki birader, kaybettik seni.» dedi Adnan Günay.

«Uzun etme doktor. Sağ salim geldiler ya, önemli olan bu.» dedim, «Erdem dört sandalye daha.»

Bahar, Halim Uğurlu'ya baktı anlamlı anlamlı, «Lübnanlıların baskını nasıldı?» dedi.

«Yaaa, felâket, zor kurtulduk.» dedi Halim Uğurlu.

Bu kapalı konuşmadan bir şeyler çıkaramadım, az sonra nasıl olsa açıklayacaklardı. Beton basamakta oturuyordum, yanımda duran Necati Tosuner'in omuzuna attım kolumu, «Naber Necati?» dedim. «Otelde kalıyorum.» dedi.

«Ali Yücel bir iş yapacak.» dedi Halim Uğurlu.

«Ali Yücel meselesi dehşetli bir mesele.» dedi Bahar.

Misli'yle Erdem Günel Altıntaş'ın, Adnan Günay'ın, Mustafa Demir'in, Subutay Hikmet'in ellerini sıktılar, bardak koydular önlerine. «Çay varsa ben çay içerim.» dedi Mustafa Demir. «Ben de.» dedi A. Rahim Balcıoğlu. Subutay Hikmet de çay içecekti. «Ben tarhana çorbası isterim.» dedi Bahar.

«Olur.» dedi Misli, içeriye girdi.

Günel Altıntaş, gittikçe güzelleşen sakalıyla Solzenitsin'e benziyordu. Yorgun ve uykusuz gibiydi. Masanın üstüne koyduğu Marlboro'dan bir cigara çekti, çakmağıyla yaktı. Aradığı cigarayı bayilerde bulamayınca bir tombalacıya yanaşır, iki üç numara tutar, mutlaka paket kazanırdı. Yayımcılık işine başladığından bu yana

edebiyatı boşlamıştı. Ötekilerin anlayıp güldükleri esprisine ben anlamadan güldüm salak salak.

«Misli abla benim karnım aç.» dedi Ahmet Köken.

«Barbunya yer misin?»

«Yerim.»

Bardağımyı kaldırdım, «Hoş geldiniz.» dedim.

«Araplar bibi yiyeceklerdi.» dedi Bahar, Halim Uğurlu'ya baktı.

«Nedir bu Arap hikâyesi?» dedim.

«Anlatsak inanmazsınız ki...» dedi Halim Uğurlu.

Gülerek, «Hayat böyle işte, naparsınız.» dedim, «Varlıklılarla yoksullar gibi bir de inananlarla inanmayanlar var.»

«İnandırmak zordur azizim.» dedi Günel Altıntaş, «Doğru ile yanlış arasındaki ayrımı bilmeyen inandırmayı beceremez.»

«Bak, bak Bahar, bu taş sana.» dedi Halim Uğurlu, «Sen doğru ile yanlış arasındaki ayrımı bilmiyor musun?»

«Bilmeyrum da.» dedi Bahar, bardağı kaldırdı, «İçün la.»

«Barbunya çok nefis!» dedi Adnan Günay.

«Misli yenganın bütün yemekleri güzeldir. Kimse onun gibi kurufasulye pişiremez.» dedi Bahar.

«Sizinle o geceden sonra bir daha görüşmedik.» dedi Subutay Hikmet. Efendi, sessiz bir adamdı. Saçları bembeyazdı. Şimdi Almany'a'da çalışan Baykara'nın Fatih'teki evinde Karadeniz oyunları, Karadeniz türküleriyle, şarkı ve fıkralarla bezeli harika bir gece geçirmiştik. «Olmadı, raslantıların azizliği.» dedim.

«Ben bir dergi çıkartıyorum, biliyor musunuz. Küçük bir dergi. Saçak. Bir yazı rica edecektim.» dedi Subutay Hikmet.

«Hay hay ama benim yazılarım uzundur.» dedim.

«Tefrika ederim.» dedi Subutay Hikmet, «Başka arkadaşlar da yardım edecekler.» Bir kart uzattı, «Bu adrese yollarsanız memnun olurum.»

«Kendim getiririm.» dedim.

«Çorba pişiyor mu yenga?» dedi Bahar.

«Çayı demliyeyim, pişireceğim.» dedi Misli.

«Ben buraya geldim mi tarhana çorbası içmeden gitmem.» dedi Bahar.

«Mecbur mu millet sana çorba içirmeye?» dedi A. Rahim Balcıoğlu.

«Mecbur la... O içerde bir sedir var, orası da benimdir, kimse yatamaz benim iznim olmadan.»

«Evim hepinizindir.» dedi Misli, «Başka bir şey istiyor musunuz?»

«Çok özür dileriz, sizi rahatsız ettik efendim.» dedi Halim Uğurlu.

«Hakikaten.» dedi A. Rahim Balcıoğlu, «Akıllarına her eseni yapmak istiyor bunlar.»

«Böyle söylemeyin, darılırim.» dedi Misli, «Biz rahatsız değiliz, siz iseniz o başka.»

«Erdem, televizyon mu seyrediyor?» dedi Günel Altıntaş.

«Evet.» dedim.

«Ustam, biliyor musun ben Bulgaristan'a gittim.» dedi Mustafa Demir.

«Öyle mi? Güzeel. Çok kaldın mı?» dedim.

«Onbeş gün kadar. Bütün o sayfiye yerlerini gezdim. Varna, Burgaz, Sofya. Vitoşa dağına çıktım.»

«Ben çıkamadım Vitoşa dağına.» dedim.

«Yazık olmuş ustam.» dedi Mustafa Demir, «Dehşet bir yer orası.»

«Panporovaya da uğradın mı?»

«Nerede o yer?»

«Çam ormanlarının arasında oteller var, kayak da yapılıyor kışın.»

«Gitmedim.» dedi Mustafa Demir. İnşaat işleriyle, arsa alım satımıyla uğraşıyordu. Üsküdar iskelesindeki Asya pastanesi onundu. Pastanenin açılışında müşteri çekmek ve ısıdırmak amacıyla kazanlar dolusu aşure yedirecekti millete bedavadan. Ayrıca el ilânları bastırıp dağıtacaktı. Sait Maden'in yazıhanesinde cafcıflı bir ilân metni hazırlamıştım ama nedense sonra bu program uygulanmamıştı. Halil İbrahim Bahar'ın, İsmet Zeki Eyuboğlu'nun hem hemşehrisi hem de delikanlılık arkadaşıydı. Sık sık yurtdışına gidiyor, dolaşıyordu. Amerika yolculuğunda, uçakla Görenland adasının üstünden geçmiş, uçak penceresinden makinesiyle buzulların çeşitli resimlerini çekmişti. Disneyland'daki günlerini renkli filmlerle belgelemişti. O acayipliklerle, hayal ürünleriyle donatılmış çocukların evrenini bütünüyle vermişti. Kendisi kalabalık arasında ceketıyla, gömleğiyle, çantasıyla bir görünüyor bir kayboluyordu. Bira içiyordu, bir yere bakıyordu, bir şeyler alıyordu. Newyork'u, Özgürlük anıtını da filme almıştı. Zaman zaman buluşuyor, Sait Maden, Bahar, ben Liman lokantasına ya da Kalyon'a gidiyorduk. Bir kezinde Liman lokantasında yediğimiz etli kurufasulye enfesti. Kalaylı, bakır sahanlarda getirilmişti. Kaymaklı çileğin tadını unutamıyordum. Bir başka gün Sait Maden'le ben pencere kenarına oturmuştuk. Kıştı. Deniz boz bulanıktı. Bir tablo gibiydi ve huzur veriyordu görüntü. Evine de çağırıyordu. Viski içerken Bahar'la denizi seyrediyorduk. Sığ yerdeki bir taşın üstüne tüneyen kirli ve yaşlı bir martıyı görürnce «İşte Sait Faik'in hikâyelerindeki martı.» demiştim ve (martıların komseri) sıfatını takmıştım.

«Kışa gene gidecem ustam.» dedi Mustafa Demir, «Sen de gel-sene.»

«Bahar'ı da alalım.» dedim.

«Bahar, Beyazıt'ın dışına çıkamaz. Çıkarsa ölür.» dedi Günel Altıntaş.

«Doğrudur.» dedi Bahar.

«Çaylar...» dedi Misli, tepsiyle getirdiği dumanı tüten çayları isteyenlere verdi. «Sen istemiyor musun doktor?»

«Sora.» dedi Bahar, «Ben çorba içecem.»

«Şimdi pişiriyorum çorbayı.»

«Acısız olsun. Dikkat et Buyrukçu'nun Muzosu bir şeyler yapmasın.» dedi Bahar. Acılı yemekleri yemezdi, dokunuyordu. Bizde ise bütün yemekler acılı olduğundan bu uyarmayı sık sık yapardı.

«Aman yenge hanım, sen uyma bunlara. Hepsi sarhoş. Ne varsa onu yesin.» dedi A. Rahim Balcıoğlu, «Zaten yeterince rahatsız ettik.»

«O konu kapandı.» dedim.

Halim Uğurlu, A. Rahim Balcıoğlu'na baktı, «Kalkalım.» dedi, «Yarım saatliğine geldik, bir saati geçti.»

«Oturun bakalım.» dedim, «Bir arkadaşla yarım saatliğine gidilmez.»

Bahar, «Toparladım uşakları getirdim. İyi yapmadım mı?» dedi.

«İyi yaptın.» dedim.

Misli, ağaçtan bugün kopardığımız şeftalilerden bir kısmını soyup getirdi. «Bahçemizden.» dedi.

A. Rahim Balcıoğlu, asmaya baktı. «Salkımları görüyorum buradan.» dedi.

«Nerde la?» dedi Bahar, A. Rahim Balcıoğlu'nun baktığı yere baktı, gördü, birden fırladı, farkına varmadan bastığı bir kına çiçeğini çiğnedi, pembe bir salkım kopardı, eve girdi, yıkadı, döndü. «Biraz ekşi ama kütür kütür.» dedi.

«Siz de koparın.» dedim, aklıma Mustafa Demir'in incir sevdiği geldi. «İncir yemek istiyor musun?»

«Var mı ustam?» dedi Mustafa Demir.

«Ağacın dalları yere değiyor.» dedim.

«Koparayım ollari.» dedi Mustafa Demir, kalktı, arka bahçeye daldı.

«Erdem, feneri tut Mustafa abine.» dedim.

«Arkadaşlar yavaş konuşun, bitişikte uyuyanlar var galiba.» dedi Halim Uğurlu.

«Sessiz insanlardır.» dedim, «Kadın çocuğuyla uyuyor. Kocası sahurda geliyor.»

«Olsun, rahatsız etmeyelim.» dedi Halim Uğurlu.

«Erdem niye dışarıya çıkmıyor?» dedi Günel Altıntaş.

«Mustafa'nın incir koparmasına yardım ediyor, televizyon seyrediyor.» dedim.

«Cağaloğlu'nda kitap paketleriyle görüyorum bazan.» dedi Günel Altıntaş.

«Akademi Kitabevinde çalışıyor. Hadi, tezgâhtarlık yapacak diye aldı şimdiyse sağa sola koşturuyor.» dedim.

«Koşsun, yorulsun biraz, ekmek parasının nasıl kazanıldığını öğrensın.» dedi Günel Altıntaş.

«Erdem bizi protesto etti.» dedi Bahar.

«Bu saatte gelenler ancak protesto edilir.» dedi A. Rahim Balcıoğlu.

«Yok öyle bir şey.» dedim, «Televizyon seyretmekten hoşlanıyor.»

«Birer çay daha.»

«Ben rica edeyim.» dedi Subutay Hikmet.

Mustafa Demir, ellerinde incirlerle göründü. «Ustam çok incir var, yeyemezsiniz bullari, pazara çıkarın.» dedi.

«Kim uğraşacak Mustafa.» dedim, «Yarın koca bir sepet getirin, doldurup götürün.»

«Bahar, ben sepetleri bulurum, gelir miyiz?» dedi Mustafa Demir. «Güzel incir, kurtsuz.»

«Başka zaman geliriz, yarın işim var.» dedi Bahar.

«Adnan sesin çıkmıyor, uyuyor musun?» dedi Günel Altıntaş.

«Şeftali yeyin şeftali, çok lezzetli.» dedi Adnan Günay. Fazla içmekten olacak, durgundu. Sözcükler ağızından yassı olarak çıkıyordu.

«Abi, bir kaşık barbunya daha versene!» dedi Ahmet Köken.

«Çorba pişiyor mu Mişli yenga?» diye seslendi Bahar.

Mişli mutfaktaydı. Aygazın fısırtısı geliyordu kulağıma, «Pişiyor.» dedim.

Necati Tosuner'in bardağına dokundurdum bardağımı, «İş buldun mu?»

«Kimse iş vermiyor bana. Bu gece sizde kalabilir miyim?» dedi Necati Tosuner.

Kucakladım. «Ne demek kalabilir miyim? Elbet kalırsın. İstedğin kadar. Bir ay, iki ay.»

«Sağol, bu gece kalayım yeter.»

«Tamam.» dedim, «Ahmet, sen iş konusunu Günel'le konuş.»

«Ne var?» dedi Günel Altıntaş, başını salladı.

«Söylemiştim ya sana - Ahmet iş arıyor - diye?»

«Yanıma gelir misiniz?» dedi Günel Altıntaş, Ahmet Köken'i çağırdı.

Bahar, «Benim içerde bir sedirim var, oraya uzandım mı rahat ediyorum.» dedi.

«Ben kalacam bu gece orda.» dedi Necati Tosuner.

«İzin aldın mı benden?» dedi Bahar, güldü, «Ama bu gecelik yat!»

Necati Tosuner, bir cigara yaktı.

«Beyler çok gürültü yapıyorsunuz.» dedi A. Rahim Balcıoğlu.

«Buyrukçu'nun ülkesi burası, kimse karışamaz.» dedi Günel Altıntaş.

«Adnan uyuma!» dedi Bahar.

«Uyumuyorum ama uyuyacam.» dedi Adnan Günay.

Halim Uğurlu, başını yanlara salladı, «Lübnanlılar bizi temizleyecekti.» dedi.

«Lübnanlı değildi onlar, Filistinliydi. Yücelin Alisi de var idi.» dedi Bahar. Misli çaydanlıkla belirdi kapıda, «Birer tane daha ister misiniz?» dedi.

Subutay Hikmet, bardağın ağzını kapadı eliyle, «Teşekkür ederim.» dedi.

«Ben içerim.» dedi Mustafa Demir.

«Rakı bitti arkadaşlar.» dedim.

«Bittiyse alırsınız.» dedi Günel Altıntaş.

«Bulursanız alırsınız.» dedim.

«Bu rakılara ne oluyor?» dedi Subutay Hikmet.

«Tekel ihtiyacı karşılayamıyor elindeki imkânlarla.» dedi Adnan Günay.

«Sigara da bulunmuyor.» dedi A. Rahim Balcıoğlu.

Günel Altıntaş, Ahmet Köken'le birlikte kalktı, «Biz rakı almaya gidiyoruz.» dedi.

Para vermek istedim, engelledi Günel Altıntaş, «Harika azizim.» dedi, «Meyhane mi açtın sen buraya. Bir büyük, bir ufak rakını içtik.»

«Kavun da al!» dedi Bahar.

«Ne oldu sana bu akşam, hiç doymuyorsun?» dedi Halim Uğurlu.

«Doymayrum.» dedi Bahar, helâya yürüdü.

«Geçerken dikkat et, kafanı çarpma narlara!» dedim.

Adnan Günay, bir Maltepe yaktı, uykulu uykulu, «Muzaffercim, görüşüyoruz.» dedi.

«Terslik.» dedim, «Ben geliyorum sen gelmiyorsun, sen geliyorsun.»

«Buluşalım.» dedi Adnan Günay.

«Olur, hafta içinde bir gün.» dedim.

«Kalkalım artık. Olmaz birader, olmaz, millet yatacak!» dedi A. Rahim Balcıoğlu, bana döndü, «Kov lan bunları! Benim evimde olsalardı kovardım hepsini.»

«Tarhana pişiyor, Günel rakı içecek daha.» dedim.

«Çorba içmeleri şart mı?» dedi A. Rahim Balcıoğlu.

Bahar, helâdan dönerken işitti bu sözleri, «Şart.» dedi, «Çorba içmeden gitmem ben.»

«Öyleyse burda kalırsın, biz gidiyoruz Halim'le.»

«Otur oturduğun yerde.» dedim, kolundan tuttum.

«Saat onikiye geliyor.» dedi A. Rahim Balcıoğlu, «O kadıncağınızı da yorduk.»

«İzin verirsiniz gidelim.» dedi Halim Uğurlu, «Yolumuz uzak.»

«Oturun la.» dedi Bahar.

«Hayır, gidiyoruz.» dedi A. Rahim Balcıoğlu, eve seslendi, «Yenge hanım gidiyoruz biz.»

Misli, telâşla çıktı, «Niye acele ettiniz? Çorba içip öyle gitseydiniz.» dedi, «Beş dakika sonra hazır.»

«Teşekkür ederiz, başka zaman.» dedi A. Rahim Balcıoğlu, oturanları işaret etti, «Bunlar da gitsinler. Oturdular mı kalkmak bilmiyorlar.»

«Eh peki, Süheylâ hanıma selâm, Perşembe günü size geleceğiz.» dedi Misli.

«Bize de buyrun.» dedi Halim Uğurlu, «Balkonda bir rakı içeriz.»

«Geliriz.» dedim.

«Halim'in saray gibi bir evi var, gidelim de gör.» dedi A. Rahim Balcıoğlu.

«İyi geceler efendim.» dedi Halim Uğurlu.

«Demek gideceksiniz. Gidin la, gidin!» dedi Bahar.

«Güle güle.» dedi Misli, «Gene bekleriz. Her ne kadar tanıımıyorsam da hanımınıza selâm söyleyin.»

«Hay hay efendim.» dedi Halim Uğurlu.

Yürüdüler, aydınlığın dışına çıkar çıkmaz görünmez oldular.

Ayak sesleri, Rahim'in, durumdan yakınan sözleri, bir süre sonra silindi.

«Nar alnımdan vurdu beni.» dedi Bahar, kızaran alnını gösterdi.

«Söylemiştim sana.» dedim.

Günel Altıntaş'la Ahmet Köken, bir şişe büyük yeni rakı, yarım kilo beyaz peynir, iki tane de karpuz getirdiler. Karpuzlar Ahmet'in elinde yuvarlak yuvarlak duruyordu.

Misli, peyniri sudan geçirdi, karpuzun birini kesti. Pembeydi. Et gibiydi, tadı tuzu yoktu.

«Köşeden mi aldınız?» dedim.

«Köşeden. Bir orası açıktı.» dedi Günel Altıntaş.

«Et Balığın karpuzları tatlıydı, keşke ordan alsaydınız.»

«Ben kavun istiyordum ama bulamadım.» dedi Günel Altıntaş.

«Mustafa Bey, bir çay daha koyayım mı?»

«Kâfi. Bunu bitireyim yeter.» dedi Mustafa Demir.

Çorbanın gecikmesi Bahar'ın canını sıkıyordu, «Mişli yenga, çorba mum ışığında mı pişiyor yoksa?» dedi.

Misli güldü, «Et zor çözüldü de doktor.»

«Necati barbunya yemiyor musun?» dedim.

«Yiyorum.» dedi Necati Tosuner, ama tabağına konduğu gibi duruyordu barbunya. Üstüne bir parça cigara külü dökülmüştü. Sarhoşlamıştı. Dili dolaşıyordu. Arada bir iç çekiyor, hastaymış gibi inliyordu.

Bahar, sulu rakısından bir yudum aldı ve şarkıya başladı. «Sendaan uzaaak günlerim... maaa.»

«Rezil etme güzelim şarkıyı.» dedim.

«Sendaaan uzaaak... Drama köprüsünü söylesene.» dedi Bahar.

«Bu akşam sesim yok.» dedim.

«Nerde sesin la? Kuyuda mı?» dedi Bahar.

«Acılar yedi bitirdi sesimi.» dedim.

«Sen de acıları ye.» dedi Bahar.

«Muzo, şu askerlik hikâyesini anlatsana!» dedi Günel Altıntaş.

«Hiç formumda değilim, siz bir şeyler anlatın da ben dinleyeyim.»

«DGM yasası çıkacak mı çıkmayacak mı?» dedi Bahar.

«Elbet çıkacak ustacım.» dedi Mustafa Demir, «İkiyüz kırk oy var ellerinde.»

«Halk Partisi işi ciddiye alırsa çıkaramazlar.» dedi Adnan Günay.

«Çıkaracaklar oni, görürsünüz.» dedi Mustafa Demir.

«Disk direnişini sürdürüyor, Türk İş'ten de birkaç sendika katılırsa çıkaramazlar.» dedi Bahar.

«Anayasal kuruluşlar baskı yaparlarsa Demirel çıkaramaz.» dedi Sabutay Hikmet.

«Muzo, şu - her yer karanlık -ı söylesene.» dedi Bahar.

«Sahi, sen onu çok güzel söylüyorsun.» dedi Günel Altıntaş.

Misli, yeni tabaklarla göründü. «Çorba pişti.» dedi.

«Yaşasın çorba!» dedi Bahar ve o sırada önüne düşen erik yaprağına uzun süre baktı.

Hayat Ecza Deposu

Koll. Şti.

Sirkeci, Darüssaade Caddesi, no. 7, kat 2, İstanbul

Telefon : 22 86 37 - 22 64 61

ŞİİRLE DENEMELER

•

METİN ALTIOK

SEVGİYLE NEFRET ÜZERİNE

Sevgisiz yaşanmaz elbet; avuçların paslanır, gözlerinde ölü bir kent. İçini sevgiyle doldur, gülüşünle çiçekler üret.

Ama unutma sakın; pullarla kaplasın yüreğini parlak ve sert - korumak için sevgiyi - kötülüğe duyduğun nefret.

Sevgisiz yaşanmaz elbet; kapanır bütün kapıların, göğsünde bir kalebent. Çek bayrağını göndere, kendini sevgiyle yönet.

Ama unutma sakın; katı bir iskelet ya da dikenli boynu kadar bir gülün, bazen gereklidir nefret. Sevgiyi nefretle, nefreti sevgiyle yücelt.

ENİS BATUR

YAZI VE İLETİŞİM

III.1. KONUM

«Metni anlamak bir yazın sorunsalı değil» önermesi ile ayraç içine giriyor deneme: Metni anlamamanın düpedüz bir yazın sorunu olmaktan çok düşünsel bir düzeyde açılanması gereken bir ana-sorun olduğu savını açacağız bu geçiş bölümünde.

Metnin okunabilirliğini, anlam alanı ile iletişim kurabilen okuyucunun, «metnin okuyucusu»nun okuması biçimliyordu, ilk vardığımız sonuçlara göre. Okuyucunun önüne aldığı metin ile iletişim kurmasını sağlayabilecek «koşul»ları saptamak gerekecek, okuma ile anlama arasındaki ayrımı vurgulamak için. Ancak, çağdaş metinlerin, okuma ve anlama olasılıklarını özdeş bir biçimde yokeden *yazı sorunsalı*'nı (1) öne aldıklarını unutmamak gerekiyor burada. Anlama yüzeyine «okumasının engellenmesi» nedeniyle varamıyor okuyucu, çoğu kez. Başka bir deyişle: Anlayamıyor *çünkü okuyamıyor*. Dilsel bir yabancılık, yabancılaşma mı okuma ile yazma arasında kurulamayan bağlantıyı dile getiren? Almanca bilmeyen bir okuyucunun önündeki almanca metni ne denli yalın, anlam alanı ne denli sığ, anlatımı ne denli ilkel olursa olsun, *okuyamadığı için anlamaması*, bir bakıma bunu doğruluyor gibi. Oysa, okuma olasılığını yokeden tek engel dilin yabancı oluşu değildir kuşkusuz. Okuyucu ile yazarın *karşılaştıkları*, kesiştikleri dilin ortak olduğu düşünülürse, «okumanın gerçekleşmesini engelleyen nedir?» sorusu daha önemli bir hız verebilir bu açılmamaya.

(1) *Nerede başlıyor yazı serüveni? «Kitabın bittiği yerde» Jacques Derrida, «Marges», Paris - 1971.*

Metnin çağdaş niteliği girebilir burada. Ama, çağdaş yazı ile kurlan metni «çağdaş okuma»nın nasıl çözmesi gerektiğini, bütün yan bilgiler ile, ileride açmayı yeğleyeceğiz. Şimdilik, üzerinde kalmamız gereken yüzey şu: İster geleneksel yazının bir verisi olsun, ister çağdaş olsun, bir metnin, okunabildiğini önsel olarak kabullenirsek, *anlaşılmasını* neye bağlamalıyız?

III.II. BİLDİRİ, YOK-BİLDİRİ

Joe Bousquet, «Bir insanın en büyük yanı, iletemediği yanındır» diyor, o upuzun acı söylevinin bir an konakladığı yerde. Ne anlamalıyız, bu bütün bir yaşamayı handiyse özetleyen tok tümceden? İnsanın ayırıcı özelliğinin, kendisini öteki'lerden ayırdığına göre, salt *ben'e* dönük bir gerçek olduğunu mu? İletişimin, bildirilişimin temel ilkesini düşünürsek, belki de. Valéry, bu konuda, sert, sert olduğu ölçüde de köklü bir düşünce getiriyor: «*Dibine dek gidildikte, anlaşılabilir tek bir tümce yoktur*». Anlam, (2) kaskatı bir anlam-sızlık oluyor, üzerinde duruldukça. «*Anlamak için ivedi olmak gerek*» diye sürdürüyor Valéry, düşüncesini. Sartre ise, bu bağlamda yaptığı bir çalışmada (3), «*küçük bir tümcenin derinliği önünde korkuyla geri çekiliyor insan*» diye bütünlüyor bu son kertede yalın bildirilişim biriminin içerdiği olanaksız, yok-bildirilişimi. Önerme karmaşıktıkça iletişimin varolma olasılığı da azalıyor, buradan bakarsak: Her önerme, söylevin kişisel yanı ile giyiniyor, giderek özelleşiyor.

Necati Tosuner'in «salt kamburunu yazmasından» yakınanları anacağız burada. Nedir *anlayamadıkları*, Tosuner'in öyküsünün önünde durduklarında? Tosuner'in olanca somutluğu ile beliren «kambur-u değil anlamadıkları: bir *kambur olarak kambur'a* varamıyorlar, daha açıksa böylesi. Tosuner'in kamburu Ece Ayhan'inkinden (4), ya da, herhangi bir yazarın kamburundan ayrıksı değil çünkü: Bütün çağdaş yazarlar gibi o da, *sinircelilik*'ten kendine düşen payı alıyor. Öfkelenebiliriz giderek: «Neyi yazacaktı Tosuner, kamburunu yaz-

(2) İmlem doğrulanıyor buna karşılık: İmlenmeyecek birşey yok çünkü.

(3) Jean-Paul Sartre, «L'Imagination», s. 76-83, Paris-1936.

(4) Ece Ayhan, «Devlet ve Tabiat», s. 27-44, İstanbul - 1973.

mayıp ta?» diyerek. Ama sorun Necati Tosuner değil bu bağlamda: Kamburu izleyeceğiz, iletişim sorununa ışık tutmak için.

Bousquet'nin önermesi canaliciliğini koruyor hâlâ. Ne ölçüde iletebilir kişi, kamburunun kapsamını, karşısındakine? Bir karşıtlam taşıyor bu soru, daha ilk bakışta. «Karşıdaki» ne iletebilecek bir önerme apaçık ıskalanacaktır çünkü. Kafka'nın, «Başkalaşım⁽⁵⁾ okunaksız, kökiünden ıskalanmış bir kitaptır» sözünü bu doğrultuda değerlendirmek gerekiyor. Kimseye konuşmayan bir anlatı «Başkalaşım»: Çoğullaşamayan, özel oluşunu sonuna, sınırına dek koruyan bir deney getiriyor. Bunun için de, Kafka yazını, her gün yeniden bulgulanmaya dönük bir görünüm taşıyor. Oysa, «karşıdaki» Kafka olmadıkça aynı anlam kapısını bulmak olasılı değil. Bataille'in bu çerçevede içindeki düşüncesini buraya almak yerinde olacak kuşkusuz: «Hiç kimse bütünüyle Nietzsche olmadan, Nietzsche'yi okuyamaz»⁽⁶⁾.

Anlaşmamak için mi yazılıyor? Sözkonusu olan anlamak ise, bunun, sorunun içinde bile, yazmaktan önce geldiği görülüyor. Bousquet'nin vurguladığı iletilemeyen yan, kamburun tıpkı baskısı gerçekte. Bir yazarı okuyabilmek, o yazarı anlamak değil mi?

Bu, hâlâ bilinmiyor.

III.III. İLETİŞİM: ORTAK SORUNLARIN ODAĞI

Yazarın iletemediği yanının, onu gizlemediği sürece⁽⁷⁾, ana-sorun olarak belirlendiğini düşünebiliriz: Olanaksızlaşan okuma değil yazı bundan böyle.

Maurice Blanchot, «Okuma, okuma anına bağlı erk ile yazma

(5) Kafka'nın bu kitabı, neden bilinmez, «Değişim» başlığı ile çevrildi türkçeye. Vedat Günyol'un çevirisini Kâmuran Şipal'inki izlediyse de, bir onarma yapılmadı bu konuda. Değişim, değişme, değişiklik, başkalaşım sözcüklerini yeniden gözden geçirmek gerekiyor. kanınsındayım.

(6) Denis Hollier'den aktarıyorum: «Le Dispositif Hegel/Nietzsche dans la bibliothèque de Bataille» in «Hegel-L'Arc», no: 38, Aix-en-Provence-1966.

(7) Yazınsal verilerde dolağıksız bir karşılığı olmasa da «anamorpose» örneğini düşünebiliriz burada: - Enis Batur, «Ayna», İstanbul - 1977.

anına bağlı olanaksızlık arasında oluşan açık iletişimidir» (8) diye tanımlıyor bu dönemeci. Kafka'nın olanaksızlık sürecini sonsuza uzatabiliyoruz böylece. Max Brod'a Matliary'den yazdığı mektupta (Haziran 1921) (9) en açık yoldan imlenişini görüyoruz bu ışıksız, sessiz sürecin:

«Yahudiler üç olanaksızlık (raslantısal olarak dil olanaksızlıkları diye anıyorum bunları, en kolayı bu, ama başka türlü adlandırılabilirler) arasında yaşıyorlardı: yazmamanın olanaksızlığı, almanca yazmanın olanaksızlığı, başka türlü yazmanın olanaksızlığı: bunlara eklenebilecek dördüncü olanaksızlık bir de: Yazmanın olanaksızlığı (çünkü bu umutsuzluk yazmanın dindirebileceği birşey değildi, yaşamın ve yazının düşmanıydı bu, yazı geçici olarak sözkonusuydu, kendisini asmadan önce vasiyetnamesini yazan biri gibi, bir ömür boyu sürebilecek bir geçicilik), her yanından olanaksız olan bir yazındı bu, kısacası; beşiğinden alman çocuğunu çalan ve bu yoldan ya da bir ötekinden onu hazırlayan (çünkü birinin tel cambazlığı yapması gerekiyordu; ama bu alman çocuğu değildi, hiçbir şey değildi, hiçbir şey değildi, yalnızca birinin tel üzerinde dans etmesi gerekiyordu) çingenelerin yazını».

Olanakdışı bir yazınsal verinin düğümü çözülebilir mi? Kafka boğuluyor. Kağıt ile kalemin arasında oluşturduğu gelgit, daralan göğsünden çıkan bir hırıltı gibi. Hastanedeki *Konuşma Kağıtları*'na bakın: Ağlıyor Kafka. Defterlere, günlüğüne bakın: Kafka boğuluyor. Bu kıykenar yazını, çağlar boyu sürgüne çekilmiş bir ırkın göçebe, özel aynası. Kafka'nın saltık sözü, dışarıda kalma koşulunu yazgıcılık ile bağdaşık olarak koruyor. Böcek, kapalı, tutuklu. Ateşe sürüyor el yazmalarını. Yasak ile gizlileştiği oranda söyleşiye girebiliyor. «Amerika»ya bakın: Ayna nasıl direniyor yansımaya. Bütüncül Yazı. *Yan Yazın* (10). Aynaya bakın: Yansıyor musunuz? Çakışıyor mu görün-tünüz Kafka'nın ki ile?

Yazı'nın iletilemeyen yanı bir pıhtı topağı oluşturuyor gırtlığın eşliğinde.

(8) Maurice Blanchot, «L'Espace Littéraire», s. 265, Paris-1955.

(9) Franz Kafka, «Correspondance 1902-1924», s. 389-394, Paris - 1968.

(10) Gilles Deleuze et Félix Guattari, «Kafka - Pour une littérature mineure», Paris - 1975.

«Gerçekçi» Kafka'nın «gerçekçi» okumalarını (Garaudy, Sartre, Lukács) anlamak güçleşiyor. Soru direniyor çünkü: Yansıyor muyuz Kafka'nın aynasına? Gölgeleeri görmek sanrılara varmak önemli değil artık. Nasıl kavrayabiliriz bu çingene gerçekliğini? Odağına biriken bir üretimi - bu saltık tikelleşmeyi? Lautréamont, Céline, Artaud, Strinberg, Trakl, Mendelsam deneylerini düşünün: Apayrı kamburların salt *kambur olma ortaklığı* ile birleştikleri yeri. Artaud anlatamıyor, bir yaşama boyu (11). Ve «anladığımızı» düşünüyoruz «anlatamadığımızı». Nedir bu karşıtlamı dengeleyecek olan? Ve «ne çıkar bizi anlamaktan?» (12).

Bousquet'nin önermesi canalcılığını koruyor hâlâ. Kafka' iletemiyor. Kendisinin olmayan, ötekilerin *anladığı* dili yoğuruyor: Ters dönüyor anlamın doğal denklemi: «Kendi ülkemde olduğumu ve bütün çabalarım karşı konduğumuz dili anlamadığımı sezmem gerekiyor artık» (13). Önsözlükte, sözdiziminde oluşturduğu kırılmalar ile yazının doğasını değiştirmeye yöneliyor 1921'den sonra. «Fareler Ulusu'nu yazdığı sıralarda «Hayvan evrimini tanımaya tam zamanında başladım» diyor Klopstock'a (14): «Bir köpek gibi yazıyor» Kafka.

Deleuze ile Guattari'nin çok önemli bir vurgulamaları var bu konuda: «Bir köpek yazı yazmaz - elbette, elbette» (15). «Gerçekçi» okumanın Kafka'dan bir simgeci, bir gelecek yalvaçı görüntüsü yarattığı sırada (16), onlar, Robbe-Grillet'nin yaklaşımını izleyerek Kafka'nın «yeni gerçekçiliğinin» altını çiziyorlar. Simgeciliğine gerçekten de hiç bağlanmıyor. Kafka yazısı: 6 Aralık 1921'de, günlüğüne «Eğretilenler beni yazın konusunda umutsuzlandıran şeylerin başında geliyor» (17) diye alıyor düşüncesini. Bu bölümün toplamı üzerinde bir an konakladığımızda, okuma ile yazma arasında beliren karşıt-

(11) Bu konuyu derinine görmek yoluda: «Correspondance avec Jacques Rivère» in Antonin Artaud, «Oeuvres Complètes», tome 1, s. 29-58, Paris - 1924.

(12) Edip Cansever, «Pétrol», s. 9, İstanbul - 1959.

(13) «Büyük Yüzücü» in Franz Kafka, «Oeuvres Complètes», tome V, s. 221, Paris - 1964.

(14) «Correspondance 1902 - 1924», s. 588.

(15) age, s. 49.

(16) Bak: György Lukács, «Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı», s. 84-91, İstanbul - 1969, 1975.

(17) «Oeuvres Complètes», tome VI, s. 410.

lamı bütün çıplaklığı ile görüyoruz. Nedir, okuma'nın dibine vardığı çıkmazın yüzünde gördüğü? Okuyucu olarak içine yansıyamadığı gözü Kafka'nın.

Soru diremiyor, bekiniyor, katılıyor. Sonra da değişkenini getiriyor: Nasıl yansıyabiliriz Kafka'nın aynasına? «Ortak sorunları taşıdığımız, kamburlarımızın çakıştığı oranda» olacak yanıtımız. İletişim, tıpkı göz gibi, bir yanılığa kaynağı çünkü; saltık bir uğraş olan yazınsal çalışmanın saltık anlamda iletişim kurması, giderek, olanaksızdır diyebileceğiz. İletişimin, bir ölçüde gerçekleşebilmesi, bu ölçünün yoğunlaşabilmesi için çok sıkı dokulanmalı okuma-yazma ilişkisi. Şairin şairlere yazdığı yargısının yaygın oluşunu buna bağlamak gerek. Bir giysiye bir kez diken terzi mi, bir kez gören bir başka terzi mi, yüzlerce kez giyen kişi mi iyi tanır? Üç apayrı tanıma yolu taşıyor bu soru. Kafka yazını uzatan Borges'i, Buzzati'yi, Anna Kavan'ı, yorumlayan değişik okuma anlayışlarını, her gün Kafka okuyan yüzlerce okuru düşünelim: Nedir, bütün bunlar bir yana, Kafka'yı çağdaş, güncel kılan? Kamburu, iletmediği yanı kuşkusuz: 8 Mayıs 1922'de, ölümünden yaklaşık olarak iki yıl önce, «İyileşmeyen bir yara nasıl kapanırsa öyle kapanıyor çalışmam» diyen sağır sesi Kafka'nın, bunu doğrulayan.

III.IV. İLETİŞİM: ÖNCEDEN YOKEDİLEN

Nerede kopuyor okuyucu ile yazar arasında duran ince ilişki? Yazarın bittiği yerde:

«Aylak Adam»ın son tümcesini ansıyalım: «Sustu. Bundan sonra ondan kimseye söz etmeyecekti. Biliyordu: Anlamazlardı».

Yusuf Atılgan'ın ayrıldığı, yerini okuyucuya bıraktığı yer burası: Son sayfa, son satır. Okuyucunun, görüldüğü gibi, varolduğu, yer, varolmaya başladığı an bu. Buradan (kitabın ilk sayfasından değil) (18) kalkarak bir ilişki arıyor okuyucu, yazar. Oysa, daha burada, ayrılmadan bir adım önce, «anlamazlardı» diyor Atılgan. Nedir anlayamayacakları, neyi «anlamazlardı»? Aylak Adamın romanının sonuna dek anlatılan öyküsünü. Atılgan'ın kimseye anlatmadığını kabullenebilecek miyiz? (Özellikle kitabın ilk yayımlandığı sı-

(18) «Finnegans Wake'in (1941) başı ve sonu yoktur: Kendi özeginin dolayında «döner» kitap. Bunun için de hiçbir yerinden başlamaz ve bitmez. Bilge Karasu'nun «Zanzalak Ağacı» (1954) adlı öyküsü de aynı kuruluştadır. Selim İleri de bir öyküsünde (1972) bu kuruluşu izlemiştir.

ralarda beliren «Türk toplumunda böyle kişiler yoktur» (19) bunu kolaylaştırıyor). Önemle altının çizilmesi gereken bir ayırtı koyacağız, bu bağlamda: Atılğan, «anlatmadığını» söylemiyor «Aylak Adam»ın sonunda: «Anlamazlardı» diyor yalnızca. Giderek, çoğu kez yazarın değil okuyucunun iletişimi yokettiği anlamını da çıkartabiliriz. Yazar ise bunu önsel olarak belirlemek istiyor gibi: Atılğan'ın bittiği yeri, Stendhal'ın kitaplarını izleyen «To the happy few» imleyenini düşünürsek, iletişimi önceden yokedilen olarak da anabiliriz.

III.V. TARİHİÇİ DENEY VE İLETİŞİM

Roland Barthes, «Yazının tarihiçi bir kişiliği vardır» diyor, «bu kişilik bir yanı dural (yapıt), öteki yanı değişmeye dönük (dünya, bu yapıtı tüketimden geçiren zaman) işlevsel bir dizgedir» (20). İletişimin arasında kurulduğu iki kutubun değer yükleri de yazının söz-konusu kişiliğine sıkı sıkıya bağlıdır. Kafka'nın İkinci Dünya savaşından sonra «başka» değer yargıları ile okunması, aynı dönemde Nietzsche, Céline gibi yazarların yapıtları karşısında susku, kayıtsızlık, sonra da yanlış kaynaklanmış bir kin belirmesi de bu koşutlukta yer alıyor. (21) Blanchot, «Demek ki Kitap buradadır; yok olan Yapıt'tır» diye tanımlıyor bu tarihiçi deneyini yazının. Yapıtın üzerine ilgiyi çektiği sürecin okuyucusu için ise, aynı yerde, «Oysa yazılmamış olanı okumak istiyorum» yaklaşımını getiriyor. İletişim, okuyucu ile yazar arasında görünüp-yiten bir sanrı görünümü alıyor, bu açıdan bakarsak. Yapıt, sürekli bir geçerlilik alabilmek için bu evrelerin sınavından geçmek zorunda. Unutuluyor, anımsanıyor, sonra da önemseniyor: «Klâsik» oluyor, yerleşerek. Giderek, geldiği yere dönüyor: Çok tanınıyor, az okunuyor (22). Buna karşılık, ister Mallarmé gibi azınlık yazarı olsun, ister Hugo gibi çoğunluk yazarı olsun, «iletemediği yanı»nı gövdesinde tutuyor. Böylece bir ayırtı do-

(19) Sonradan «acılı kuşak» yazarı olacak Küçümen'in Dünya gazetesinde Şükran Kurdakul'un Yelken dergisinde (1959) çıkan yazıları ilginç örnekler arasında sayılabilir.

(20) Roland Barthes, «Sur Racine», s. 11, Paris - 1963.

(21) Mehmet H. Doğan'ın «Uzun Sürmüş Bir Günüün Akşamı» okumasını da bu doğrultuda görebiliriz. Karasu'nun belirli bir dönemin getireceği baskırı önceden sezmiş olduğu kuşkusuz söylenemez; olsa olsa, her an ortada duran, ama her an ağırlığı «herkes için» somutlaşmayan «Baskı»yı betimlediği ileri sürülebilir.

(22) Turgut Uyar, «Klâsikler herkes tarafından bilinir kimse tarafından okunmaz» diyor, yaklaşık olarak. (Türk Dili, Günlük özel sayısı).

ğuyor iletişim konusunda; «gerçek iletişim» ile «sanrı-iletişim» arasındaki ayrımı göz önünde tutmak zorunlu oluyor.

İletişimin gerçekleşme koşulu, yukarıda, hiç te iletilebilir bir anlamda savunmadığımız, sorunların ortak odağı üzerinde duruyor. Doğrulamaya çalıştığımız gibi, yazınsal olmaktan çok düşünsel bir yolda yorumlanmalı iletişim sorunu. Oysa, aynı sorunun imbilimsel, anlambilimsel yanlarının da üzerinde önemle durmakta yarar olabılır.

III.VI İMBİLİMSEL DEĞERLER VE İLETİŞİM

Bütün bu toplam, yazar ile okuyucu arasındaki uzaklığı aşılmaz olarak değerlendirmek için değil. Engeller ne olursa olsun, alıcı ile verici arasında, saltık bir boyutta olmasa da, bir iletişim oluşuyor. Hangi gereçlerden yararlanıyor okuyucu ve yazar, bunu gerçekleştirirken? Ne ölçüde kurulabiliyor iletişim? Ne ölçüde bir *kayma söz-konusu* olabilir? İşte eleştirinin imbilimden, ruhçözümünden çıkarak bir yere kadar aydınlatabildiği noktalar.

İmbilimsel değerler üzerinde kısaca durmadan önce bir örnek «yaratmak» gerekiyor. Bir bulgar yazarının (örneğin Bulgakov'un) bir metninde, aşağıda verdiğimiz örnek büyüklüğünde bir bölüme rastladığımızı düşünelim:

«Genç adam, eşine 'Bu gece erken yatalım mı?' diye sordu. Kadın, bu soruyu, başını iki yana birkaç kez hızla çevirerek yanıtladı.»

Balkan'larda yaşamamış bir okuyucu için genç kadının «başını iki yana birkaç kez hızla» çevirmesi bir olumsuzluk imi, bir değil-leme belirtisi olarak gözüktür. Oysa, nasıl bizlerin başımızı öne eğerek evetlememizi Avrupa'lıların çoğu bir değilleme olarak değerlendiriyorsa, yukarıda ki değerlendirme de doğru olmaz: Burgar'ların «bu yoldan» evet dediklerini biliyoruz⁽²³⁾.

Bu gündelik edimin de gösterdiği gibi, iletişim kurma yollarının en önemlilerinden birisi, ve kuşkusuz en eski olanı imlerden yararlanmak. Dış-iletişimin kuruluşunda belirli toplumsal, aktöresel değerler getiriyor bu imler. Gene; belirli ilkelere göre anlam taşıyorlar. Tarih, kimi aşınmalara uğratabiliyor onları. Eskiyebiliyor, yokolabiliyor, yeniden doğabiliyorlar. Bir ölçüde de yazı'yı etkileyebiliyor, içine girebiliyor imler. Ama yazının oluşmasında başat olan imsel

(23) Roman Jacobson, «Le oui et le non mimiques», in *Minuit - 1974 - Paris*.

iskelet bu dış gereçlerle sınırlanmıyor. Yazınsal verinin eklemelerinde duran imler, gerçekte, yazı'nın bünyesinde belirleniyor. Yazın, bu özel imler ile işlemeğe başlıyor. Sözkonusu imlerin nasıl kurulduğunu, çözümlenebileceğini ayrıca açacağız.

Yazar ile okuyucu arasında yer alan köprü, bir *ortak dil*. Ortak olma oranı büyüdükçe iletişimin gerçekleşme payı artıyor. Bu da kullanılan imlere, onların bu iki uç ile kuracakları ilişkinin yoğunluğuna bağlı herşeyden önce. Ayrılma paylarını biçimleyen öğeler ise önemsenmeyecek gibi değil: Alıcının (okuyucu) bilinci bilinçaltı ile yaklaştığı sesi, verici (yazar) bilinci, bilinçaltı ile denetiyor (24). Bunların özdeşleşmesi olanaksız olduğuna göre, imlerin belki kendilerinin değil ama işleyişlerinin, *almışlarının*, *verilişlerinin* getirdiği ayrılıklar hem anlama, hem okuma açısından, iletişimsel düzeyde, *kayma'lara*, *kopma'lara* yol açıyor.

İletişimin imler aracılığı ile nasıl kurulabileceğini, bilinçaltının bu bağlamda ne denli somut bir *engel* olduğunu ileride vurgulayacağız.

(24) Cesare Segre, «La Hiérarchie des signes», in «Psychanalyse et Sémiotique», s. 251 - 258., Colloque de Milano - 1974.

1975.

Not: «Yazı ve İletişim»i yaklaşık iki yıllık bir aradan sonra yeniden okuduğumda şu duygu öne çıktı: Avutucu niteliği olmayan savlar taşıyor bu deneme. Giderek, «kabul edilmesi» güç bir görünüm taşıdığı söylenebilir. Oysa, önemli olan, okurun ya da yazarın uyumsuzluk ortamı içinde yorumunu sürdürmesi değildir. Paul Ricoeur, «Düşleyen birinin olduğu yerde yorumlayan bir öteki olur» diyor. Kafka'nın yapıtı üzerine düşündüklerimi dile getirirken hem düşlemek, hem de yorumlamak istedim.

1977.

CEMAL SÜREYA'NIN DENEMELERİNİ OKURKEN

TUNCER UÇAROL

EROTİK ŞİİRLER TARİHİNDEN EDEBİYATI ÖĞRENMEK (31.8.1976)

Cemal Süreya, *Şapkam Dolu Çiçekle* (1976) adlı kitabında «Sevgilinin Halleri» adlı ikinci denemesine şöyle başlıyor:

«Divan şiiri imparatorluğun şiiridir. İmparatorluğun yarattığı bir çeşit gurur duygusunu geliştirir. (...) Şair kurulu düzenden memnundur: kurulu evren düzeninden, kurulu hayat düzeninden, kurulu imparatorluk düzeninden.» (s. 20)...

Gerçekten de edebiyatçılarımız, böylece geçmişte, edebiyat diye diye alımlı birkaç dal gülle birlikte hastalıklı bülbülleri öttürerek az mı yüzyılları ufaladılar...

İmparatorluk olanakları içinde şarkılar söyledikleri yöneticilerle birlikte, o güzelim sevilerden, tenden az mı söz ettiler... Bu ara, kazançlı «Doğu ticaret yolu»nun altlarından çekilişini, altınlarla gümüşlerin ülkeye akışını hiç mi hiç değerlendirmedirler...

Büyük kentlerin hep soyutlaşmaya eğilimli şiiri içinde, İstanbul şiiri içinde, yitip gittiler...

«Dikkat edilirse Divan Şiirinde belli bir kadın için yazılmış şiir yoktur; adı yoktur sevgilinin. Onun değil şiirin nitelikleridir söz konusu olan.» (s. 21)...

Sevip göklere çıkardığımız Halk Şiirinde de yoktur bu!.. O da o yolun yolcusu... Burnumuzun ucundaki sevgili Âşık Veysel bile!

Divan şiirinde, «Psikoloji yoktur. Erotizm yoktur. Şiirin teşrifat-

tı ve görgü kuralları içinde döner her şey, bu arada sevgili de.» (s. 21)...

Tanımlanan bu şiire *biçimci şiir* diyebiliriz. Özden uzaklaşan şiir. Özden uzaklaşanların uç örneklerinden Divan Şiiri.

Gerçek şiir bu mu? Dilin, söyleyimin şımartıldığı şiir mi?

Cemal Süreya'nın şiirinde de, öz vardır ama, biçim hah hah hah! Kaçın kurrası!

«Bütün divan şairleri aynı sevgiliye tutkundurlar sanki.» (s. 22)...

Her çağda edebiyat, kendine (toplucu) başka sevgililer bulmuştur. Yüzyılımızda da hızla sevgili değiştiriyor! Edebiyatımızda bir ara güllü bülbüllü sevgiliydi! Bir ara neşeli Anadolu'ydu! Bir ara İstanbul! Bir ara aylak yaşam! Bir ara gülen insan! Bir ara boğuntulu yaşam! bir ara...

Her dönemde gizli gelenekleri var edebiyatın. Gizli sevgilileri!.. Bunlara bilmeden kapılıp şiirler yakılıyor. Sevgili konularla sevgili biçimlerin yalnız çok ortalarda dolaşanları, çok adı çıkanları görülebiliyor. Bir de, çok geride kalanları! Yani, yalnız geçmiş edebiyatın yanlışları!..

Divan Şiirinde «bazen bu sevgilinin kadın mı erkek mi olduğu, hattâ insan mı değil mi olduğu bile belli olmaz» (s. 22)...

1950'lerin bunaltılı şiirleriyle öykülerinde de; edebiyatçı yaşayacak mı, ölecek mi, bilemiyorduk.

Şimdi de yaşamın anlamı yok! Yaşam uğruna!

Suç sanki yaşamak!

Böyle edebiyatlarda, edebiyatın amacı eksik anlaşılıyor.

«Zaten Tanzimat şiirinde aşkın büyük bir ağırlığı yoktur.» (s. 23)...

Onların vakti olmamış mıdır sevmeye?

Koca sevdalılardan Nâzım Hikmet dışında, toplumcu edebiyatçılarımızın çoğunluğu da şiirlerinde sevmekten utanıyorlar mı? Yaşamın olanca zenginliği (bütünlüğü, olağanlığı) nerede? Bu ara sevmeye vakit yok mu?

Vah benim bedenimin, beynimin utançları!

C. Süreya, bu denemesinde, şiirimizde sevgilinin tarihçesini ya-

zıyor. Yazı, görüldüğünden büyük. Edebiyat üstüne de düşündürüyor.

Bunu da çapkınca yapıyor. Yalnız, siz çapkınlığı bırakıp, bunu göreceksiniz:

«Zaten Tanzimat şiirinde aşkın büyük bir ağırlığı yoktur. Gerilerdedir aşk. Bununla birlikte sevgili yeryüzüne inmiştir artık.» (s. 23)...

«Servet-i Fünun sevgilisi fizyolojik bir kasılma ya da terli bir titreme nedir bilmez. Çervresindeki dekorla vardır. Dekor onun akrostişidir, güzelliğidir, ana unsurudur. Estetik, hayatı hiçlemektir. Üstelik hayatın tersidir. Aşk şirlerinde hayatı orospular, ayağı karıncalı kenarın dilberleri temsil etmektedir. Hayat pistir, sakıncalıdır, katlanılmaya değmezdir. İnsan temiz kalmalıdır. Servet-i Fünun şiirinde kaç yıldır yanıp tutuşulan sevgiliyle, kazara, dört duvar arasında yalnız kalınsa, yapılacak tek şey onu bahçeye çıkarmak ve «yıldızların altında»ki haşmeti, ruhlar uyurken, seyretmektir. Sevgili sonsuz bir «bıkr-i afif»tir. Erkekse kadınla hiç yatmayacaktır. Belki de bunun için, hiç çocuğu olmayacaktır Servet-i Fünun şiirinin.» (s. 24)...

Süreya hiç değişmemiş. Denemelerinde de erotik araştırmalarını sürdürüyor.

Erotik şiir ozanı Süreya, «Sevgilinin Halleri»nde, kim daha çok erotik ozan, onu da arıyor.

Bu konudaki ilk girişimleri Yahya Kemal'le Ahmet Haşim'e bırakmış. Ancak, yarım ağızla anlatıyor:

«Erotizmin şiirimize girer gibi olması da yine bu iki şairle olmuştur diyebiliriz. Sevgiliyle yatılabilmektedir artık.» (s. 24).

Ne güzel.

«Aşk, Nâzım Hikmet'te şiiri besleyen ve insanî olanı büyük ölçüde geliştiren bir öğedir.» (s. 27).

«1940 yıllarındaki şiir devrimi küçük insana eğildiğinden sevgili de halktan seçilmeye başlamıştır. Sevgili artık her şeyiyle somut, yüreğimizde yaşayan bir insandır, herhangi bir kadındır.» (s. 27).

Doğru. En sağlıklı tanımlar bu şiirde.

Daha sonrakilerde ise; - bu da fazla - kadın günde beş vakit

kadındır, ya hep yataktadır ya da durmadan (gene) âşık olup gözyaşı dökmektedir.

Zavallı edebiyat!

Ne çok değişiyorsun! Bazan azsın. bazan çoksun. Bazan yanlış, bazan doğrusun... En iyisi, senden çok az okuyup da hemen o azı genel saymamalı. (Öznel durumları tek gerçek sanmamalı) Çok çok okuyup öyle yararlanmalı senden.

Bu nedenle; onca ozanın, onca öteki edebiyatçıların, onca değerlendirmecilerin kulaklarını da bükmeli. Heyyy arkadaş! Hiç olmazsa okuyucu için, Süreya'nın yazısındaki sevgilinin tarihini oku. Aşkın tarihini incele. Sonra, öteki edebiyat tarihlerini de oku. Nereye gidiyorsun?

Yoksa, başlangıçlarda hangi edebiyat kümesi içine düştüysen, o kümenin aşkını yazarsın!

Öteki yazdıklarından da kuşkulaniyorum...

«1940 - 1955 yılları arasında yazılan şiirlerde aşk teması o kadar önemli değildir. (...) Duyarlılıkla birlikte aşkın kendisi de yıkılmaya çalışılmıştır. Çoğunca aşk küçümsemiş, bir sokak hovardalığına indirgenmek istenmiştir. (...) Ancak bu durum fazla uzun sürmemiş, 1940'dan 1967'ye kadar uzanan süre içinde aşk şiiri kendisine yeni yollar aramış, dal budak salarak birçok yönden gelişmeye başlamıştır. Özellikle 1955'lerden sonra yazılan şiirlerde aşk teması yeni yükler, yeni zenginlikler kazanmıştır.» (s. 28)...

Bu son dönem, Cemal Süreya'nın dönemidir. *Süreya, kendi şiiri ile şiir arkadaşlarının nasıl doğduğunu açıklamış oluyor böylece.*

Nitekim, sonra erotik şiirini de savunmaya başlıyor. Şöyle diyor: «Türk toplumu toplumsal değerlerinin ve yasaklarının büyük bir bölümünü cinsellik üstüne kurmuştur. Erkek ve kadın birbirini uzak ve yabancı birer yaratık gibi görmektedir. Kadınla erkek arasındaki cinsel gerilim başka ülkelerdekine göre çok yüksektir Türkiye'de. Kadın da erkek de kundan itibaren erotik duygular içinde yetişmektedir. Bu bakımdan erotizmin edebiyatımızda bulunmaması çok büyük bir eksiklikti. (Eski edebiyatçı bu açıdan oldukça ikiyüzlüydü. Estetik adına hayatın tersini yazmakla büyük bir yanlışlık içindeydi. Sözgelimi takma adla Kaymak Tabağı'nı yazan Mehmet Rauf'un kendi adıyla yayımladığı Eylül romanında gözyaşından, düşten başka bir şey bulamazsınız.)» (s. 29).

Süreya bu yazısıyla; birinci şiir kitabı *Üvercinka'yı*, üçüncü şiir kitabı *Beni Öp Sonra Doğur Beni'y*i iyice savunmuş oluyor. O kitaplarda erotik şiirler var.

Onlar, bu denemesi okunduktan sonra, daha iyi anlaşılacak. Daha derin bulunacak.

Süreya'nın ikinci şiir kitabı *Göçebe*, göçebelikten belki, («Ülke» şiiri dışında) erotizme vakit bulamamış. Arada kalmış.

Oysa, Süreya kitaplarında erotizm şart. Çevirdiği kitaplarda bile. Güldestelerde bile.

«Sevgilinin Halleri»nin tarihi kaç acaba?

Bu deneme, 1970'lerden önce yazılmışsa, *Beni Öp Sonra Doğur Beni* (1974) daha düşünsel erotik kitap.

Nitekim, ilk kitabı *Üvercinka*'da (1958) erotizm, ergenlikten yeni kurtulmuştur. Aşırı sevinçli, açık, konuşkandır. Üçüncü kitabında ise, görmüş geçirmiş, bilge olmuştur. Erotiğin bilgisi.

Hele, o «Yeraltı» şiirindeki bilgelik...

Erotik... Nedir «erotik»in Türkçesi?

Söylemesi bile erotik ya, kalkıp bakmalı *Türkçe Sözlük*'e. (Kalktım baktım.) İlginç!.. Sözlükte (6. baskı) «erotik» yok da, «erosçu» var.

«Erosçu: Yunancadan. Ahlâkbilim terimi. Remon, öykü, heykel, resim gibi sanat yapıtlarında aşk konusuna ve cinsel ilişkilere geniş yer veren.

Seks: Fransızcadan. Cinslik. Cinsiyet.

Seksoloji: Latince'den. Yunancadan. Cinslik bilimi.»

«Erotik» sözcüğünü, Türk Dil Kurumu'nun *İngilizce-Türkçe Sözlük*'ünde de (Fahir İz, 1971) aradım. «Aşka ait; şehvanî.» deniliyor orada da.

Bu terimler bulanık. Türkçe değil!

Bunların Türkçeleri nasıl olmaz?.. Olamaz!.. Herkesin en güzel, en işlek konularından... Bizler bilmiyoruzdur. Belki de utandığımızdan, onları kullanmayı düşünmemişizdir. Bu konuda birşeyler okumalı. Düşünmeli de.

Soyut dergisinin bir «Müstehcen Özel Sayısı» vardı. Sonra M. Sanat dergisinde böyle yazılar olacaktı. Hele hele *Mehmet Kaplan*

da, bu çizgide, kitabında birşeyler diyordu Cemal Süreya konu-
sunda. Onu da okumalı.

●

Süreya, erotik şiiri savunduğu için mi bu şiiri yazıyor?.. Yoksa, bu şiiri yazdığı için mi erotik şiiri savunuyor?

Hah hah hah!

Kimler yazmıyor ki bu konuda? Bütün ülkelerde pek çok edebiyatçı bu edebiyata ellerini uzatmış. Pek çoğu da yalnız aşk ta-
sından içmiş! Cemal Süreya da, Türkiye'deki cinsel gerilimin başka
ülkelere göre çok daha yüksek olmasına kızmış, biraz daha yürek-
lilikle yazmış bu konuları. Sevip sevip, sonra gene sevip sevip, bir
daha sevip yazmış işte... Erotizm boşluğunu, bu edebiyat ülküsü
adına doldurmaya çalışmış.

Ülküyle yaşantı da yan yana! Edebiyatın başka konularında bun-
ca uyum görülemez! Yaşa yaz, yaz yaşa... Yaşamla hemen hiç çe-
leşmeyen ülkü. Böyle ülkeye can kurban... Yaşatıyor...

●

Hayır! Süreya neden yazıyor bu şiiri?

Çağımız erotik çağ ise; o da görüyor, yaşıyor, yazıyor. Yazmasa
da yaşamayacak erotik şiiri... Ama bu ara; hadi, bu tür şiirin da-
ha iyi anlaşılabilmesi için ben de açıkça söyleyeyim, zevkinden de
yazıyor. Sonra sonra, erotizm ülküsünden de...

Ya da şöyle söylemeli: Bu denemesinde anlattığı gibi; edebiyat
tarihimiz, gelmiş gelmiş erotik şiire dayanmıştır. Yazmak zorunda.
Yoksa, öteki aşk ozanları gibi çağ dışı kalır.

●

Süreya'nın erotik şiirleri okunmalı.

Çoğu edebiyatçınıninkine benzemiyor. Bir doğal sevinci şiirliyor.
Çoğaltıyor.

Yalın. Hastaliksız.

CESAR VALLEJO'DAN ŞİİRLER

ÇEVİREN : İPEK GÖLDELİ

DOKUZ CANAVAR

Ve, ne yazık ki,
acı yeryüzünde her an büyüyor,
saniyede otuz dakika büyüyor, adım adım,
ve acının yapısı çifte acı
ve şehitliğin durumu, et-yiyici, obur,
çifte acı
en suçsuz çimenin görevi, çifte
acı
ve olmanın iyisi, bizi iki kez kırmak için.

Hiç bir zaman, insanoğlu,
bu kadar çok acı olmamıştır göğüste, yakada, cüzdanda,
camda, kasaplarda, aritmetikte!
Böylesine acı dolu sevgi hiç bir zaman,
uzak hiç bir zaman böylesine yakından saldırmadı,
ateş hiç bir zaman
rolünü daha iyi oynamadı ölü ateş olarak!
Hiç bir zaman, Bay Sağlık Bakanı, sağlık
daha öldürücü olmadı
migren alından böylesi çok alın sökmedi!
Ve eşyanın çekmecesinde olan, acı,
yürek kendi çekmecesinde, acı,
kertenkele kendi çekmecesinde, acı.

Dert büyüyor, kardeşlerim,
makineden hızlı, on makinede, büyüyor

Rousseau'nun hazırcevaplarıyla, sakallarımla;
kötülük bilmediğimiz nedenlerle büyüyor
bu kendi sularıya bir sel,
kendi çamuru ve kaskatı bulutuyla.
Acı çekiş yer değiştiriyor, bir geometride
gözyaşının dim-
dik durduğu,
göz görüldü ve bu kulak, işitildi,
ve bu kulak dokuzu vurur boşalım
saatinde, dokuz kahkaha
buğday saatinde, ve dokuz neşide
açlık saatinde, ve dokuz gök gürültüsü
ve dokuz kırbaç, eksi bir çılgılık

Acı yakalıyor bizi, kardeşlerim,
ardımızdan, grafiklerle,
bizi sinemalarda delirtiyor,
gramafonlara çiviliyor,
yataklardan söküyor, dimdik düşüyor
biletlerimize, mektuplarımıza;
acı çekiş vahim, biri dua edebilir...
Çünkü sonucu olarak
acının, kimiler var
doğmuş, kimiler büyür, kimiler ölür,
ve ötekiler var doğan ve ölmeyen, ötekiler
doğmadan ölen, ve ötekiler
ne doğan ne de ölen (en çok).
Ve yine sonucu olarak
acının kederliyim
boğazıma kadar, ve daha da kederli dizime dek,
ekmeği çarmıhlanır görmekten, turbu
kanlanmış,
soğanı ağlarken,
tahılı un olarak genelde,
tuzu toz edilinceye öğütülmüş, suyu firarda,
şarabı ecce-homo,
karı böylesi solgun, ve güneşi böylesi kavruk!
Nasıl, insan kardeşlerim,
anlatmıyayım size ben daha fazla
ve ben daha fazla dayanamayacağım bu kadar çok çekmeceye,
bu kadar çok dakikaya, bu kadar çok
kertenkeleye ve bu kadar çok
değişime, bu kadar çok uzaklığa ve susuzluk için böylesi susamışlığa!

Bay Sağlık Bakanı: ne yapılmalı?
Ne yazık ki, insanoğulları,
kardeşler, yapılacak çok şey var.

AVUÇLAR VE GİTAR

Şimdi, iklimizin arasına, buraya,
benimle gel, bedenini elinden tut getir
birlikte yudumlayacağız ve bir an için geçeceğiz yaşamdan
ölümümüze ortak iki yaşama.
Şimdi, senle gel, bana bir iyilik et
benim adıma yakınlıkla kasvetli gecenin ışığında
tutup ruhunu elinden getirdiğin
ve biz yavaşça kendimizden yükseleceğiz.

Bana gel, ve sana, evet,
eş adımla, birbirimizi farklı adımlarda görebilmek için,
son geçiti kaydederek.
Geri dönünceye dek! Bir sonraya dek!
Okuyuncaya dek, bilmezler!
Geri dönünceye dek, hoşçakal diyelim!

Nedir tüfekler bana,
dinle;
dinle beni, nedirler bana
kurşun zaten imzaman saflarında geziniyorsa?
Nedir kurşunlar sana
tüfek zaten kokunda tütüyorsa?
Bu gün yıldızımızı
kör bir adamın kollarında tartacağız
ve benim için bir kez şarkı söylediğinde ağlıyacağız.
Bu aynı günde, güzel kız, eş adımla
ve benim uyarımla esenli cesaretinle,
kendimizden çıkacağız, ikişer ikişer.
Körleşinceye dek!
Taa
böylesi bir dönüşten ağlayıncaya dek!

Şimdi,
iklimizin arasına, getir
ince kişiliğini elinden tutup
birlikte yudumluyacağız ve bir an için geçeceğiz yaşamdan
ölümümüze ortak iki yaşama.

Şimdi, senle gel, bana iyiliğini et
bir şeyler söylemenin
ruhunda bir şeyler çalmanın, avuçlarını çırparak.
Geri dönünceye dek! O zamana dek!
Ayrılıncaya dek, hoşçakal diyelim!

ŞANSSIZLAR

Gün doğmak üzre; kollarını
ger, bir göz at kendine
örtünün altından, kafana yaslan
yeniden ve dik yürü.
Gün doğmak üzre, ceketini giyin.

Gün doğmak üzre; sarıl
sıkı sıkı kalınbarsağına, düşünmeden
önce yanıtla, halin kötüdür
kör talih sana düşerse
ve dışın dökülür.

Yemen lazım, ama ben kendime
üzülme diyorum, çünkü üzüntü yakışmaz
yoksula, karınlarıyla ağlamak da öyle;
toparla kendini, unutma,
ak ipliğine güven, sigaranı iç, zincirine
bir bak ve fotoğrafının ardına koy.
Gün doğmak üzre, ruhunu giyin.

Gün doğmak üzre; geçip gidiyorlar,
otelde bir göz açıydılar,
vurarak, çarparak senin aynanla...
Titriyorsun? Bu senin alnının uç durumudur
ve midenin en son kavmi.
hâlâ horulduyorlar... Evreni nasıl da yerinden oynattı şu horultu!
Gözeneklerinin hali bu, suçluyorsun!
Böylesine çok ikizle ne kadar yalnızsın!
Gün doğmak üzre, düşünüyün.

Gün doğmak üzre, yineliyorum
sessizliğinin sözlü organından
solu açlığını almaya dikkat et
ve sağı da susuzluğunla; her nasılsa,

zengin ile yoksul olmaktan kaçın,
dürtükle
nezleni, benim sıcaklığım onunla birdir, sevgili kurban.
Gün doğmak üzere, bedenini giyin.

Gün doğmak üzere;
sabah, açık deniz, göktaşı süreci
bitkinliğinin ardında flâmalarla,
bilindik sırtlan gururun verilmiş
onların adımlarını eşeğinkine uydur,
ekmekçinin kızı seni düşünür,
kasap seni düşünür, sevgi dolu
çeliği ve demiri ve madeni
hapseden satır; asla unutma
Ekmek ve Şarabın kutsandığı gün dostlar kayıptır.
Gün doğmak üzere, güneşini giyin.

Gün doğmak üzere; çiftle
gayretini, üçle
kinci iyiliğini
ve dirsekle at korkuyu, bağlantıları ve önemliliği,
çünkü (orta bacağının gösterdiği gibi, kötü olan
heyhat, ölümsüz) sen
düşünü gördün dün gece hiç ile
yaşadığının ve her şeyden öldüğünün...

ŞİİR ERKÖK

«Ulan Çam Osman! Ulan ne adamsın be!» diye sırtını yumruklamayaya başladılar. Bir silkinişte kurtuldu ellerinden. Bıkmıştı bu heriflerin sululuklarından. Gitti, kantinin kuytu bir köşesini buldu, bir sandalye çekip oturdu.

«Hemşehrim, bir çay!»

«Benimle de mi hemşehri oldun, Osman Ağbi?»

Hoppala..

«İstemezsen olmayız hemşehrim, ne kızılıyorsun, ne kötülük var benim memleketimde?»

«Yok yani.. Çam.. Şey, Osman Ağbi, ben öyle birşey...»

«Haydi git getir, git getir çayı...»

Bıkmıştı. Bıkmıştı bu heriflerin sululuklarından.

Çam Osman aşağı, Çam Osman yukarı. Bizim oralarda çok çam var, dediysek, ne olmuş yani..

İskemlesini pencereye iyice yanaştırdı. Yağmur çiselemeye başlamıştı dışarda. Yağmur damlalarının çimler üstüne düşüşünü gözledi bir süre. «Bu yağmur çimlere iyi gelir, boyları daha bir uzar.» Sonra kendi memleketinin yeşillikleri geldi usuna, buradaki çimlerin cüceliğine bakıp güldü. O canım yeşiller.. Yemyeşil çayırlar, alabildiğine uzanan çam ormanları.. Çamları özlediğini anladı birden.

Boşuna benı «Çam» diye çağırıyorlar. Çaycı da nerede kaldı?

Gözünü dikti okulun merdivenledine. «Dersten çıkmalarına beş dakika var, nerdeyse gelir..» Yağmur hızlanmıştı. Pencerenin camı yol yol oldu. Osman, burnunu dayadı cama. Çaycı çayı getirip masaya bıraktı. Aldı çayı Osman, yudumlamaya başladı. Çevresindekilerin onu gözetlediklerini, bu dalgın duruşuna bakıp bakıp dalga geçtiklerini seziyordu sezmesine..

Sulu herifler.. Hayır, bir iki neyse.. Ama her gün, her dakika

adama «Çam Osman, Çam Osman» diye de saldırılmaz ya. Nerden söyledim? Ama alıyorlar işte insanın ağzından sözü.

Çayını bitirdi. Bardağı masaya bıraktı. Cama dayadı burnunu gene.

Ya yağmura bakıp da gelmezse.. Gelirim, dedi ama..

«Ne o Çam? Tasalısın bakıyorum.»

Al bir sulu daha! Geldi, abandı Osman'ın sırtına, ense kökünü sıkıyor.

«Sıçarım ha..» Parladi Osman.

«Peki, peki.. Kızma yahu..» Geriledi beriki.

«Osman'ı rahat bırakın şimdi.» dediler sağdan soldan, «Kızını bekliyor.»

«Kız gelir mi bu yağmurda Çam?»

Osman ses çıkarmadı.

Yerin dibine batsın kızı da mızı da.. Defolup gidemediler şuradan.. Geldik geleli bir rahat yok.

Okulun kapısını gözlemeye koyuldu yeniden.

Tuu.. Allah kahretsin. Gene o kız geliyor...

Çam Osman okulun kapısından çıkmakta olan kıza bakıp homurdanmaya başladı.

İşte bu kızla konuşurken ağzından kaçırmıştı memleketindeki çamları.

Hâlâ okuyor be...

Osman küçük sayılmazdı, gerçi nüfusu küçük çıkmıştı ama, bu kız Osman'dan da büyüktü. O gece, Osman'ı da aralarına almış konuşuyorlardı. 'Bizim sırnaşık heriflerle bu kart kız..' Osman'a sormuşlardı anasını, babasını, kardeşlerini. Osman da ablasına benzetmişti bir ara bu kızın gülüşünü. 'Benzese bari..' Artık benzetmiyordu ya, işte o zaman nasıl olmuşsa benzetivermişti. Benim bir ablam var, abla, demişti kıza, biraz sana benziyor ama, sen ondan daha büyüksün. İşte o zaman nerden estiyse bu eşeklerden biri de kalkıp sormuştu memleketinde çam ağaçları olup olmadığını. Bizim oraları çok çamlıktır, demişti Osman da. Ne vardı bunda? Herifler başlamasınlar mı tepine tepine gülmeye.. Sanki gülünecek bir şeymiş gibi. Kız bile —bu yana bakıyor, nedense eskisi gibi değil, soğuk soğuk bakıyor, bana cehennemin dibine...— gülmüştü. Kıpırmızı kesilmişti yüzü kızın, oysa öyle çok da gülmüyordu öbürleri gibi. Ötekiler, aman tanrım, boğulacaklardı nerdeyse gülmekten. Sersem herifler.. Bir tanesi de —o Ayhan olacak it de— bu herifin adı Çam olsun, diye yumurtlamaz mı? Bir işmiş sanki. Kız geçti gitti Osman'ın yanından. Bir kuru selâm ki ne selâm..

Hâlâ çıkmadı bizim nane molla da kapıdan.

Gına gelmişti Osman'a bu kızıdan da. Ama arada bir öyle tatlı bir bakışı vardı ki.. Osman abayı yakmıştı galiba.

Allah katretsin!

Bir sigara yaktı.

«Çam be!» diye seslendi 'itin biri'

Osman homurdandı.

«Kız gelince sigaranı yakardın yahu.»

«Hemşehrim, ben namzede saygıda kusur edemem.»

«Ne saygısı ulan?»

«Hemşehrim, karışma işime. Namzedin yanında sigara içmek olmaz.»

«İlişmeyin Çam'a..»

Osman sandalyesini biraz daha uzaklaştırdı onlardan.

Nereye gitsem bulurlar. Bir rahat yok. Bizimki gelmeden bir içip bitirebilsem şu sigarayı..

Pek de bilmiyordu sigara içmesini.

«Namzet geliyor!»

«Hani?»

Osman sigarayı fırlattı elinden, doğrulup kapıya baktı. Bir sürü kız, ellerinde kitaplar, okuldan çıkmış, kantine doğru geliyorlardı. Namzet yoktu aralarında.

«Yok ulan..» dedi Çam kırık kırık, sonra güldüklerini gördü:

«Ulan ne sulu şeylersiniz be! Yetti ha!»

«Dokunmayın Çam'a.»

Osman yerde yuvarlanan sigarasına bakıp bir 'la havle' çekti, yenisini yaktı.

«Namzede selâm söyle..»

Gittiler. Ohh..

Namzet demekle iyi mi ediyordu acaba? «Namzet», bundan daha iyi bir söz olamazdı. Onu almayı düşünüyordu. Namzet demesinin nedeni de buydu. Karılığa aday demekti bu.

İyi kız, hoş kız ya.. Hâlâ yok ortalıkta.

«Ağbi, bir çay daha?»

«İstemem hemşehrim, istemem..»

Kız gelene dek çay içmiyecekti.

Yağmur dinmişti. Osman bahçede göl göl olan sulara baktı. Geldi artık, yağmur dinmişti işte. Zaten kantinle okul arası ne kâdarcık yerd, ama saçları kıvrılacak diye ödü patlıyordu yağmurdan namzedin. Oysa Osman onun kıvrır kıvrır saçlarını ne seviyordu... 'Erir sanki. Yağmurdan kaçır, sonra gider hamamda tas tas su düşünür.' Osman bir an için namzedinin hamamda yıkanışını düşündü. Soydu, kurnaya oturttu, eline bir tas tutuşturdu. Utandı sonra. Kendi çıplak düşünden kendisi utandı. Kızardı, sağına soluna bir

göz attı. Sandalyesini camdan uzaklaştırdı.

«Allah cezanı versin oğlum Osman, Allah cezanı versin!»

«Ne dedin ağbi?»

Sıktı artık bu çaycı da.

Yok bir şey hemşerim, ver bakalım bir çay...»

İçmeye gönlü yoktu aslında, ama herif besbelli satmak istiyordu çayını. Osman ise bir an önce çekip gitmesini.. Çayı uzattı çaycı. Yudumlamaya başladı Osman. Çaydan başka her şeye benziyordu içtiği.

«Bir of çeksem karşığı dağlar yıkılır...»

Çaycı yılışık yılışık sırttı. Osman yavaştan sürdürdü türküsünü. Namzet yoktu görünürde.

Bugün gelmesi gerek, gelmeli bugün.

Namzede namzetliğini duyurmak istiyordu bugün. Bir kızla oynamaz, günahtır, demişti anası. Alacaktı onu, almak istiyordu namzedi. Karım olur musun, demek istiyordu. Zaten oynamamıştı onunla. Hiçbir yerlere götürüp de adını çıkarmamıştı.

Bir bizim itler çaktı dalgayı.

Gülümsedi. Gerçi ittiler, sırnaşık, sulu heriflerdi ama can çocuklardı hepsi. Hepsi de severlerdi Osman'larını, Çam Osman'larını. Onlar saklarlardı Osman'ın gizini. Osman gülümsedi. Bütün kini geçti. Yaklaşmakta olan çaycıya gülümsedi. O da gizine ortak olmuştu artık. Bu üçüncü kezdi ki burada, kantinde, oturacaklardı ikisi yalnız başlarına. Başka zamanlar hep birileri olurdu yanlarında. Bugün gelmeliydi o. Yalnız gelmeliydi. Gelecekti. Emektar çaycı gene onlara çay getirecekti. Belki de gazoz isterdi.

Seviyorsun oğlum Osman, Allah kahretsin e mi? Nasıl başlamalı söze?..

«Hemşerim yahu...» Çaycıya seslendi. O daha yeni nişanlanmıştı, bilirdi bu işleri.

«Buyur, Osman Ağbi?»

Şu herif bir de yılışık yılışık sırtmasa bayağı iyi olacak.

«Ne ettin de sen seninkini razı ettin şu işe, ha?» Bir yandan da çaycının parmağındaki yüzüğü gösteriyordu.

«Ağbi kolay olmadı. Kız ağırdan aldı. Sonunda saydık onbeş bini.»

«Deme?» Osman bunu hiç düşünmemişti.

«Yahu ben bunu hiç düşünmemiştim be.»

«Düşünürsün ağbi, daha vaktin var. Bir çay daha?»

«Yok, içmiyeyim.»

«Sen bilirsin ağbi. Benden söylemesi yani, anlarsın ya...»

Neyi anlıyordu Osman? Herif çekip gitmişti. Ne demek istemişti. Neyi anlıyordu Osman? Daha çok mu bekliyeceğini söylemişti? Alay mı ediyordu?

«Baksana lan, neyi anlıyormuşum ben be?»

«Ağbi yani, dertlenme, seninki daha yok da. Hep böyle yaparlar. Al ağbi, iç şunu, daha yeni demledim, gözüm çıksın. Benden olsun bu da.»

Yumuşadı Osman.

«Olsun hemşerim, koy bakalım. Demek seninki de bekletiyordu, ha?»

«Yaa, bir ara bekletmeye başlamıştı.»

«Sonra ne yaptın?»

«Ne yapacağız ağbi, saydık işte babasının eline onbeş bini.»

«Onbeş bini nerden bulurum ben?»

Çaycı omuz silkti.

Osman gene kapıya baktı. Nerden bulurdu onbeş bini? Zaten da da babasına da açmamıştı işi. Birsey demezlerdi gerçi, Osman'ın bu konuda kuşkusu yoktu. Bir evin bir oğluydu Osman. Çiftini çubuğunu satmıştı babası, oğlu okusun diye. Fakültenin birinci sınıfındaydı henüz. Kız da üçüncü sınıf. Bitirirdi nasılsa. Hele bir nişan yap-sınlar... Kim kızardı ki ona? Oğlumun her dediği doğrudur, derdi babası. Hayır, ses etmezlerdi. Zaten kız da terbiyeli idi, kim ne der-se desin. Yağmur yeniden başlamıştı. 'Bu yağmur ne iyi gelir toprağa..' Hele şu okul bir bitsin, dönecekti memleketine, babasının işi ni o eline alacaktı. Gözünde tütüyordu ormanları. Okulun kapısına baktı. 'Yok...'

Yağmuru sevmiyordu hiç. Öğrenirdi. Gelir miydi Osman'la birlikte o yörelere? Gelirdi elbet. Karı dediğin kocasının gittiği yere gider. Hele gitmesin... Ne yapardı «Gitmem...» diye direnirse? Namzedin usul duruşu geldi gözlerinin önüne. 'Kızılmaz ki ona, birader, kızılmaz ki...'

Burnunu kaşıdı. Üstüste iki kez geyirdi. Çaycı yan gözle süzü-yordu Osman'ı.

Yanına geldi sonunda:

«Ağbi, gelmiyecek mi ne?»

İrkildi Osman. Saatına baktı.

«Vay canına...»

Saat beşi geçmişti. Bu saatte ne dersi olurdu? Gelmiyecekti demek! Hayır, hayır, gelirdi. Bozuntuya vermedi Osman. Güldü bile.

«Hemşerim, gelir be! Kaçırır mı benim gibi Çam'ı?»

«Ne adamsın be ağbi?»

«Tabi oğlum, biz kızları beklemesini de biliriz. Bekletmesini de Gelir o. Bak görürsün.»

«Peki ağbi, öyle olsun..»

Bu yezit de ne çok şey biliyor..

Gelmiyecekti. Osman çoktan anlamıştı bunu, ama yedirememişti

kendine. O da öbür kızlar gibiydi: Bilgiç, şımarık, budala. Onlar bilemezlerdi sevmeyi, çamları sevemezlerdi. Osman sağına soluna bakındı. Çaycı, arkası dönük, ilerde bir masaya kahve bırakıyordu. Usulca yerinden kalktı Osman.

Masaya üç çay parası bırakıp kantinin kapısından dışarı süzüldü.

İnce bir yağmur yağıyordu dışarda. Osman kaçır gibi uzaklaştı oradan. Karşı kaldırıma attı kendini, arabaları çiğnercesine. Bir saçak altı buldu. Soluk soluğa durdu orada. Bir sigara yaktı. Ceketinin yakasını kaldırdı. Yol açtı kendine saçaklar altında. Baş ağrıyor Osman'ın. Ağrımıyor, zonkluyor. Gözleri ateş gibi. Gözlerini yumuyor. 'Eğlendi benimle..' Midesi dönüyor birden. Fırlatıp atıyor sigarayı. 'Kussam..'

Yağmur hızlanıyor. Osman yürüyor. Kaçıyor.

Yurda dönemem, hiç değilse şimdi dönemem. Kimbilir nasıl dalga geçecekler benimle?.. Hepsi teker teker gelip soracak. Ne oldu Çam, hani tavlamıştın kızı?.. Nasıl makaraya alacaklar beni, kimbilir...

Osman'ın başı çatlıyacak nerdeyse...

Yatsam, uyusam, zıbarsam... Yatamam. Yurda da dönemem artık. Dönemem. Zom olmalıyım bu gece. Zom. Değmez ama...

Osman'ın göğsünün ortasında birşey burkuluyor acı acı...

Bitti artık. Eğlendi benimle. Yazık, çok da sevmiştim.

Bir sigara daha yakıyor Osman.

Ölsem konuşmam onunla. O istediği kadar gelsin, gülsün, konuşsun, ben konuşmayacağım. Ben bildiğin erkeklere benzemem, kızım. Biz hanım evladı değiliz. Adıyla sanıyla Çam Osman demişler bana. Öyle kolay kolay eğilip bükülemem ben. İşine gelirse...

Osman acı acı gülüyor.

Sanki gelip de konuşacağı varmış gibi. Düşünmez bile beni. Ben ezilmişim, kırılmışım, tınmaz bile. Zom olmalıyım bu gece. Zom.

Yağmur daha da hızlanıyor. Kamçı gibi iniyor yağmur damlaları Osman'ın yağız yüzüne. Yürüyor Osman. Baş ateş gibi, bedeniye buz kesmiş. Dişleri takırdıyor.

Yatsam, uyusam... Ölsem.

Sigara sönmüş kalmış dudağında.

Eğlendi benimle. Eğlendi.

Yere tükürdü.

Kimbilir kiminledir şimdi? Çok sevdiği, özlediği, görmek istediği arkadaşları yanında. Ağzı kulaklarında güler de güler..

İğrendi Osman, kızdan da, arkadaşlarından da. Sönmüş sigarayı yere tükürüyor.

Ağzında bir acılık.

Kussam...

Kussa belki açılacak, yere tükürüyor, tükürüyor, kusamıyor. Baş çatlıyor.

Kimbilir kiminledir..

İrkildi ansızın.

O mu bu?

İki adım önünde giden bir çift birden ilişmişti gözüne. Kızın hafif çarpık bacaklarını nazmedinkilere benzetti. Sonra saçlarını namzedinkilere. 'O..' Osman birden hızlandığını duydu. Yetiştii onlara. Şimdi kızla yanyana yürüyor gibiydiler. Kız farkında bile değildi Çam Osman'ın. Elini eşinin avucuna bırakmış, gidiyordu. 'Bir başını çevirse...' Osman kızın o olmadığını, namzet olmadığını anlamıştı çoktan. Ama gene de namzede benzetmekten geri kalmıyordu onu. Kızla oğlan bir vitrinin önünde durdular. Birbirlerine sokulmuşlar, kumaşlara bakıyorlardı. Çam Osman kızın yanına dikildi. Vitrin camında kendini süzdü bir süre. Sonra kıza biraz daha sokuldu. Namzetle hiç sokağa çıkıp yan yana yürümemişlerdi. Kız aşağı yukarı namzedin boyundaydı. 'Yakışır mıydık birbirimize?' Camdaki yansılara baktı. Kız erkek arkadaşının kolundaydı, görmüyordu bile Osman'ı. Ya erkek? Erkeğin de baktığı yoktu Koca Çam'a. Öyle dalmışlardı birbirlerinin gözlerinin içine. İçerledi Osman.

Ne biçim erkek bu be! Namzedinin yanında bir erkek var. O oralı bile olmuyor. Beni mi erkekten saymıyor? Yoksa o mu erkek değil? Kereste!..

Kız vitrindeki bir kumaşı gösteriyordu eşine. Osman'ın gözü kızın parmağına ilişti. İrkildi. Parmasında bir yüzük vardı pırıl pırıl..

Nişanlıymışlar demek..

— *Parmakların ne ince senin?*

— *Yok canım, küttür benim parmaklarım. İncelsinler diye her sabah piyano çalıyorum.*

Güldü Osman, elinde olmaksızın. O gün elini tutup, seni seviyorum, demek istemişti namzede. Diye diye.. 'Konuşulmazdı ki onunla..' Güldü Osman. Vitrinin önündeki kız da güldü. Nişanlısı birşeyler fısıldıyor kızın kulağına.

Kız da gülüyor.

Bana mı gülüyorlar yoksa?

— *Ha ha ha ha..*

— *Niye gülüyorsun, ne oldu?*

— *Hiç.. Ben öyle gülerim. Sen bana bakma.*

— *Bana mı gülüyorsun?*

— *Yoo.. Ben gülmek için de gülerim bazan. Önemli olan gülebilmektir, gülünmiyecek şeyler karşısında bile..*

— *Demek beni gülünç buluyorsun?*

— *Aaa.. O da nereden çıktı?*

— Baksan a, gülünmiyecek şeyler karşısında gülermişsin. Benim karşında durup da bana gülmediğine göre..

— Osman! Osman! İnsan güldükçe insandır.

‘Atlas da güler ama.’ Osman güldü. ‘İnsan mı oldum şimdi? Yoksa at mı?’ Yanındakiler de gülüyorlar.

Bana gülüyorlar bunlar da. Bana. Herkes eğleniyor benimle..

Eliyle başını sıvazlıyor. Saçları ıslanmış. Ceketinin omuzları ıslak ıslak.

Ahmak ıslatan yağıyor. Bundan böyle Ahmak Osman diyecekler bana.

— Hey lan, Ahmak Osman, baksan a buraya..

— Sana veteriner baksın, köppe..

— Niye kıızıyorsun? Arkadaşlar arasında olur böyle takılmalar.

— Ben anlamam.

— Amaaan.. Ne soğuk seysin.

— Soğuşumdur zen.

— Dur canım, gitme. A.. Ne o? Gaganı uzatıverdin. Bak, Osman, biz hepimiz seni çok seviyoruz aslında. Çok iyi bir çocuksun sen.

— Yani siz de mi seviyorusunuz şimdi beni, ha?

— Tabii, benim onlardan ne ayrılığım var.. Hem o siz’li biz’li konuşma da ne oluyor, kuzum..

Sen namzetsin.

O zaman diyemediğini şimdi söylüyor Osman.

Namzetsin. Çünkü sen namzettin, namzettin.

Osman ağlamaklı. Kızla nişanlısı gitmişler. Osman gözleri ile aranıyor. Ne yana gittiklerini bile görmemiş. Vitrinin önünde tek başına kalakalmış.

— Sen tek çocuktun, değil mi?

— Hu..

— Baban da, darılma gücenme ama, pek beceriksiz adammış.

— Sen çok yaşa e mi, Osman..

Gözleri yaşarmış. Gülmekten.

Az mı güldürdüm seni, nankör.

Hiç mi sevmedi beni?..

— Bence arkadaşlık başka şeydir, dostluk başka. Hele sevmek, o bambaşka.. Bu üçünü birbirine karıştırmamak gerek. Karıştırdın mı bitiktir işin.

Kızdaki yürek değil, gaz lambası..

Yağmur sinsi sinsi yağıyor. Osman bayağı ıslandığının bilincinde. Yurda dönse.. Üşütecek.

— Nen var senin? Rengin sararmış. Dur, bakayım ateşin var mı?

— Eli Osman’ın altında.

— Ateşin var senin. İnsan bacısından saklar mı ateşi olduğunu. Haydi, git yat..

Yurda çıkıyor. Alın ateş gibi. Namzedin eli değeli alının yanğını artmış.

— Çam var ya, bülbül gibi.

— Deme?

— Birşey söylemiyor ama, tam bülbül. Bülbülün de dut yutmuşu üstelik..

— Ya kız?

— Kız mı? Ben sana hayran, sen cama turman.

Osman konuşmayı anlamamıştı o zaman. Şimdi birden usuna geliveriyor.

Tuhaf.. O son dedikleri ne idi?

Bir sorabilse.. Ama utanırdı sormaya.

O gün sevildiğimi sanmıştım. Gelmedi. Saçları kıvrılır diye gelmedi. Oysa.. Osman güldü. Kızın uğruna bıyıklarını, saçlarını kestirşi geldi usuna. Kessene şu bıyıklarını. At hırsızlarına benziyorsun bu saçlı sakallı halinde, demişti bir kezinde. Osman da, hemen değilse bile —kız sözüyle davranmak istemiyordu çünkü— bir süre sonra kestirmişti. Korka korka çıkmıştı karşısına o sabah. Namzet bir başkası ile konuşuyordu o gün. Oğlanın bıyıkları da vardı üstelik. Bir şey mi tartışıyorlardı ne, bir süre boş boş bakmıştı Osman'ın yüzüne. Başka şeyler düşündüğü zamanlar hep öyle bakardı. Sonra o gene o bıyıklı heriften yana dönüp bir alay söz etmişti. Osman'ın oğlanın bıyıklarına tüküresi tüküresi gelmişti. Neden sonra namzedin gözlerine can geldi de, güldü bir şeylere kendi kendine, sonra Osman'dan yana dönüp: «A.. Bu kırpılmış, ayol..» Kırpılmış? Yani, ayıptır söylemesi, köpeksiniz, demekti bu. Çekip gitmişti Osman da. Ertesi gün onunla konuşmamaya and içmişti yaa.. «Nasılın abicim?» O usul duruşu..

Sen adam olmazsın, oğlum Osman, sen adam olmazsın.

Yürüdü bir süre daha. Gelen geçenlerin yüzlerine boş boş baktı. Görmeden baktı, bakmadan gördü: Trabzon Pidesi Yapılır. Görülmemiş Ucuzluk. Tek Fiyat. Gömlek Dikilir. Lokantamız Geceyarısına Kadar Açıktır. İşkembe Bulunur. Çekilişe Siz De Katılın. Anahtarıcı. Çorap Çekilir. Kulak Burun Boğaz Hastalıkları Mühassısı. Halı Yıkanır. Gelecek Hafta: Aşk Bu Değil..

— Arkadaşlık başka şey dostluk başka. Hele sevmek..

Sen doludizgin sevmesini bilmiyorsun. Atları da sevemezsin sen. Senin sevgin koşumlu sevgi. Atları en çok at hırsızları sever. Sen hiç yalın ata bindir mi? Hiç atın sağrısını okşayıp da ürperdin mi? Hava iyiden iyiye serinledi. Üşüyorum.

Yurda dönüyor Osman. Dönmeyip de ne yapacak..

Çabucak odama çıkarın, kimseye görünmeden.. Yurda çıkmak için kantinden geçmek zorunda olmasam..

«Osman..»

Köşede, ayaklarını radyatörün demirleri arasına sokmuş, oturuyor Osman'ın sırnaşıklarından biri. Çağırıyor Osman'ı. Gitmese olmaz, her şeyi belli eder sonra.

«Nerelerde hovardalık ediyordun bu saatlere dek, lan?»

Hovarda senin babandır, diyecek oluyor Osman, ama kızgın olduğu izlenimini vermemesi gerek. Susuyor. Arkadaşı iskemlesine daha iyi yayılıyor. Ayaklarını bir güzel yerleştiriyor radyatörün demirlerine.

Şu işkence bir bitse.

«Kızı boşu boşuna bekledin, ha?»

Demek çaycı yumurtlamış..

«Kızı bulamayınca da aldın başını gezdin sokakları, ha, seni sevdalı seni..»

Şu herifin çenesini bir dağıtabilsem.

«Sen göremezsin, oğlum, tanrı kıskanır sevdalıları ama biz görürüz işte..»

Osman soluğunu güç tutuyor. Ötede, boş bir masayı gösteriyor beriki.

«Kantine geldi de..»

«...»

«Siyasal Tarihten yazılı olmuşlar. Sınavdan çıkınca doğru buraya gelmiş.

(Doğru gelmiş..) Sınavı iyi geçmiş.. (Doğru buraya gelmiş..) Herif epey kazık sormuş..»

Gelmiş.. Gelmiş..

Osman dinlemiyor. Göğsünün tam ortasında bir şey dolup dolup taşıyor. Sevincini belli etmemeli. Dalga geçerler sonra. Dudakları kıvrılıyor yabansı..

«İyi, iyi..» Ağzında bir şeyler geveliyor. Üst katın merdivenlerine atılıyor.

Bir solukta çıkıyor odasına. Doğru yatağa atıyor kendini yüzü koyun. Titriyor.

Gözlerini yummuş, titriyor. Yüzünü yastığa gömüyor.

Biz hepimiz seni çok seviyoruz Osman.

Nen var senin? Rengin sararmış..

İnsan bacısından..

Bence arkadaşlık başka şey, dostluk başka.. Hele...

Osman eliyle sıkı sıkı bastırıyor kulaklarını.

İşin bitiktir

Ayol bu kırılmış

Biz hepimiz seni çok seviyoruz aslında
Benim diğerlerinden ne ayrılığım var
Arkadaşlık başka
Osman bülbül gibi
Kız..

Kız ne gibi? Kız ne gibi?

Osman'ın yüzü hâlâ yastığa gömülü.

«Bitikim ben..» diyor Osman, «Bitikim..»

Yastığa yuvalanmış gözlerine yaşlar doluyor.

aksu laboratuvarı

- Zepam (Tablet)
- Avigen (Kapsül)
- Uron (Tablet)

Tel. : 27 23 52

Çemberlitaş, Peykhane Sokak, No. 29
İstanbul

ÖLÜ

AHMET İNAM

Ölüye bakıp ölenin, ölene bakıp insanın bir yanı görülebilir.

Ölü, ölenin egemenliğinden tümüyle doğanın egemenliğine geçiyor. Ölen yerini doğaya bırakıyor. Görünüşünü doğaya veriyor. Doğanın amansız tüketiciliğine, değiştiriciliğine. Ölü, yaşamının bedeli.

Doğaya hiç bir şeyimizi emanet etmemeli.

Gövdemizi ona bırakmak zorundayız. Bir yanımızla onun elindeyiz. İşte bu, yüreğimin bana danışmadan, iznim olmadan atması gücüne gidiyor. Ölü gövdem de gücüne gidecek. Yapılarını ayrıştırırlarıyla bilemediğim, bilemeyeceğim, ama yıllar boyu benimle olan, beni topluma sunan, görünür kılan, milyarlarca hücrenin ihanetini bağışlamayacağım.

(Neden ölümüm bana danışılmıyor? Ne bana danışıldı ki? Bu, kendimi evrenin efendisi görme tavrım da nereden geliyor?)

Ölümü deneyemem. Ölümde yapayalnızım. Kimseye ölümümü iletemem. Ölüm orada. Ben buradayım. Ölümle yaşama arasında duramıyorum. Ölümüne bir pencere yok, bakıp ne olduğunu söyleyeyim. Oysa ölüyü deneyebilirim. Ölümü kavrayabileceğim en canlı kaynak ölü. Ölümüne bakışta en somut olanı kendi ölümle değil, başkasının ölüsüyle ölümü sezebilirim. (1)

Ölümü deneyemem. Bir çok şeyleri de deneyemem. Ölümü denemekten alakonuyorum. Ölü kendini yaşayamaz. Başkasınca yaşanır.

(1) «Ölmüş-dirilmiş»lere sözüm yok. Ama diri olmadan, diri mantığını kullanmadan ölümü nasıl, nasıl anlayabilirim? Ölüyken ölümü, diriler dünyasına taşıyamayacağım için, ölümün suskunluğuna hakkını vermeliyim.

Ölü «kim» değildir, «ne»dir. «Sen» değildir, «o»dur. Ölü bizle bizi paylaşmıyor. Emeği yok ölünün. Hiç bir şeye sahip değildir. Kendisi elinden alınmıştır. Kimliği yoktur.

Ölü, ölümden bize kalandır. Ölenin tarihidir. Artık giyemeyeceği gömleğidir. Ölü, öleni anımsatır. Onun geçici fotoğrafıdır. Modelidir. Ölenin malzemesinden bir heykelidir.

Ölüm ölüde bitiyor. Ölüyle ötesi için çok kuram var. Dileyen dilediğine inanabilir. Yalnız ölünün ötesi fiziko-kimyasal değişimlerdir.

Mezar taşıma şu yazılmalı: «Ölü burada ya, ölen yok.»

BİR KADIRGA İÇİN YAZ RESMİ

İSMET TOKGÖZ

Süheylâ için

Beni Malatya'ya götürecek Van Gölü Ekspresi on dakika geç kalktı. İki şişman genç kızla orta yaşlı, başörtülü bir kadın ağlayarak kaldılar peronda. Sivas'ta inecek olan arkadaşım ağır ağır cebinden sigara pakedini çıkarıp tuttu bana. Dışarda görüntüler kaymaya başlamıştı. Çoç' geç yattığımdan başımda hafif bir ağrı var. Sabah sabah ve midem hiç de iyi değilken bu sigara, olacak iş değil. Sahanlıkta dikiliyoruz; başından beri, bir yere oturmayı, dışarıyı gözlemeyi kuruyordum, oysa. «Yemekli vagonun açılmasını bekleyeceğiz,» diyor arkadaşım. Yolculuk başladı, epey bir zaman onu göremeyeceğim; ne zaman dönebileceğimi de hiç düşünmedim, düşüneneceğim çok şey var, uzun bir yolculuk bu, acele etmeye hiç gerek yok. Birden sağda, Gülveren'in futbol alanında koşuşan çocukları görüyorum ve tren Ankara'dan çıkarken yazı da ardında bırakacakmış gibime geliyor, dönüp çocuklara tekrar bakıyorum, gözden yitirene değin

onu ilk görüp düşündüğüm günlerden birinde, akşam bekleyip göremeyince dönüp futbol oynayabileceğimi düşündüm, spor giysilerimi alıp alana yürüdüm, başım ağırlaşmış, gözlerime vuran bir ağırlıkla spor giysileriyle yeşil alana girdim, sonra diğer oyuncularından uzakta beyaz spor giysileriyle orta avluya çıkmış gibi kokusu başımı ağırlastıran yeşil ve aydınlık alana bölen ışıklar düşüyordu sanki, maç başlayasıya hep o ışık çizgilerinden atladım, birinden diğerine, bir beyazlık olarak, akşam olunca gidip Gençlik Parkına havuzun karşısında düşüneneceğimi başından beri duyarak birinden diğerine ve bir beyazlık olarak, iyi oyna bugün, demiştim kendi kendime, sonra maç başlayınca koşuşurken kendimi izliyor gibi daha çok, oyuna katkısı olmadan,

koşuşan birini görüyordum ve ayakkabımın yeşil otlara bastığını, bir de topla yalnız buluşarak başımı topa okşarcasına uztıp direğin dibinden kaleye gönderdikten sonra arkadaşlarımın arasında orta yuvarlağa doğru koşmamı, şakaklarımdaki zonklamayla daha çok katıldım oyuna, maç bitince bir köşede yapayalnız giyinen ve parka gideceğini düşünüp ağzına sigarasını ilıştiren birini şimdi de görür gibiyim, parkın kapısına kadar yalnızca memleketindeki kente uzak evlerini, hafif bir yelin burnuna ulaştırdığı tuğla ocaklarının kokusunu, ve parka girdi, çünkü yazdı.

Arkadaşım, «Yemekli vagon açıldı, geçelim,» dedi. Çok az konuşuyor. Bir şey sorulduğunda çok önemli bir şeyle karşılaşmış gibi kıpırdanan, düşünüp çok az sözcükle yanıtladıktan sonra daha da gerilere çekilen biri. Her zaman yanında gazete bulundurur, ağır ağır pakedini çıkarıp sigara yakar ve okumasının tam orta yerinde «Çay içelim mi,» diye sorar. Bu çay paralarına katılmak bile büyük çaba ister. Garson su bardaklarına doldurulmuş çayı dağıtıyor, arkadaşım başını gazetesinden kaldırmış garsonu izliyor, yanımıza geldiğinde çay bardaklarını neden kullanmadıklarını soruyor. Garsonun söylediklerini anlamadım, anlaşılır şeyler söylemek mi istemedi, yoksa anlaşılır biçimde dile getirmeyi mi beceremedi, bilemem, önümüzde su bardaklarıyla bıraktığı çay duruyor. Ve tren hâlâ hızlanmadı, güneş artıyor vagonda, yaz mı, güz mü, Ankara geride kaldı, caddeleri تنها, tatil günü Ankara'sı

doğruca karanlık tuvalete giderdim, aynanın karşısında, sesleri dışarda bırakıp, aynanın karşısında başımın gerisinde sıradağlarda bir ışık, uzak ve iyice sokulmuş, başımın hemen gerisinde bir palmiye, sırasıyla saçlarıma, bıyıklarına, gözlerime baktım, özellikle yarım gün çalışıldığı cumartesi günleri doluyor içime, arabalar geçit ışıklarının önünde birikip caddeleri dolduran kuyruklu oluşturlardı, korna sesleri, gürültüler, koşuşan insanlar ve duraklarda uzuyordu kuyruklu, caddelerdeki kaynaşmayla, gürültüyle dönüyor kent, ağaclar bu dönüyü durduramayan sıyrılmış teyel iğneleri gibi, hava güzel, kalkıp memleketime gidebilirim derdim kendime, ya da elimdekileri bırakıp gezebilirim, gezmek olacaksa bu, camları ışıkla dolduran güz günü içinde olmak için yalnızca, parklarda, yollarda beni içine alacak, hep aynı yerlerden geçerken, parkın havuzunda şaşırtısız yansımlı bularak, üzerinden ördekler geçer, bir eriyik içinde gibi durgun kırmızı balıklar ağızları gözlerimde, gözlerimi yerler, bir anda güz serin soluklarla derinleşmeye başlar parkta, akşamın geleceğine ilk işaret, ürpertiyle sokulacak akşam, parkın kanepelerinde kitaplarını bırakmış sigara içen öğrencileri görür-

düm, bazen otobüste, aynı saatlerde memleketime doğru, kırların içinde yol alan otobüste piknik yerlerinden geçerek, ara ara yüzüme doğrultulmuş av tüfekleri gibi beni bulan ışıklar, bir kayada oturur gibi koltukta, dönen hızlanan, yavaşlayan arabada yoruluyor kalbim, güz masaya konulmuş bir satranç takımı renginde, boş, ağaçlıklı okul bahçeleri, ağlardan toplanan beyaz balıklar ve kırmızı şarap şişesine dalınca gün ışığı ortaya çıkıveren toz aydınlanıyor.

Arkadaşım pazar günlerinin büyük bilmecesine dalmış; gazetesini özenle katlayıp. Gazeteye eğilmiş yüzüne bakıyorum, Gençlik Parkında rakı kokuları içindeki bir ağacın altında kıpırdamadan duran yüzüne bakar gibi, bir acı yürümeye başlıyor içimde. «Sivas'tan ara-sıra ara beni telefonla,» diyorum, başını kaldırıp bakıyor: «Arayacağım elbet.» «İstersen birer çay daha içelim,» diyor sonra. Çantamda işle ilgili kitapların dışında bir şiir kitabı var; Malatya'da duruma bakar, gerekirse oradan alırım, diye düşündüm. Önümdeki gazete yığınının birini çekip alıyorum, arada göz ucuyla dışarı bakarak okumak için. Buğday tarlaları başladı ve dışarının sarartısı herşeyi topluyor, düzenliyor. Sanki tren buğday tarlalarına serpilmiş taş yapılarıyla bir kentin kıyısında duracak ve ben inip doğruca, sarı otlara basarak, bir medresenin orta avlusuna yürüyeceğim. Tekrar gazeteyi okumaya dönüyorum, özenle. İçimde onu duyuyorum birden, başını göğsümün içinde. Ankara'da kaldı o, şimdi çok uzak. Tekrar gazeteye, kaldığım yerine dönüyorum yazının. Uykuderin bir kuyu gibi çekiyor beni.

medreseye yanaşıp pencereden orta avluya bakıyorum, ışık içindeki yaban otları bürümüş, yüzünün ısıltısına en çok uyan şey, sanki seni ilk kez orada gördüm, en çok oraya mı yakışıyorsun, eski bir kitap saklıyor o yaban otlarının altın rengi güneşini, sararmış yapraklarında ve anlatımında mürekkebi koyu ve büyücek harflerinde, sanki şimdi el altında herşey, o kitap, kapıları, pencereleri medresenin, bir sokaktan birdenbire karşımıza çıkışları, ıslak toprakta büyüyen çiçekler, bana öpebileceğim bir yer sakla yüzünde, beni bölen bir şey var orada, pencerenin yanında, ama silik, bir yanım çok hafif, bir yanım ağır, akşam sarı tarlaları karanlığa katıyor, yüzüm artan gölgeler içinde, içim beni şarkı söylemeye başlatacak dinginlikte, Sivas'ın durağan akşamına katılıyorum, beni duyuyor musun, atıyla bir adam geçiyor yoldan, şimdi akşama doğru, sarı ikinci geçti, elimi uzat-sam çifte minarelerden birinin yüzeyinde olacak, birden yakınımda ayak sesleri duyup dönüyorum, seni görüyorum, gülüyorsun, elimi tutuyorsun hemen, açı değişiyor orta avluyu gören, elinin sıcaklığı geçiyor elime, çekiyorsun elimi tekrar ve yürü-

meye başlıyoruz seninle, yürüyoruz, ıslanmış toprak kokusu alıyor burnum, gülüşün yırtıyor karanlığı, yürüyoruz seninle, ayak seslerimiz kesiliyor, karanlıkta yitecek gibi yürüyoruz, seninle. Öğle yemeğinden sonra da uzun müddet yemekli vagona kaldık, çay içtik. Arkadaşım yine gazetelere daldı. Kayseri'de tren durur durmaz yolcular çeşmelere koştu. Çoğu da naylon torbalara konup hazırlanmış meyvelerle döndüler trene. Peron sağa sola giden yolcularla doldu ve tren de soluklanmak olanağını buldu o ara. Uzun bir zaman, Ankara'dan çıkıp saatlerce öyle yavaş, bir okul gezmesi yapıyormuşçasına kırmızı çatılar ve kavak ağaçları arasından, sonra hızlandı ve şimdi akşam içinde daha da hızlı tren. «Burası Kalın,» diyor arkadaşım, başımı cama dayıyorum, kavak ağaçları içinde sarı bir yapıdan başka birşey göremiyorum. Karanlık ve sessiz ve karanlık bir sal gibi yaklaşıyor dışarısı başımı cama dayayınca. Kokusu sızıyor aydınlanmış bir oda gibi vagona ve iyi ki sızıyor, gazeteleri, masaları atlayıp doğruca alnımın kıvrımlarındaki acıyı uyatacak, sızsa. İçinde sessiz, düşünceli insanlar, vagon, dışarıya taşmayan ışığıyla çekiliyor; dışarıya bakınca görünen ancak bu. Ve alttan alta, raylardan çıkan ve uyaran kesintisiz ses. Çoğu kez bu sesi duymak için kulak kabartıyorum: soluğumun genişlemesi için ve bu sarı ışığın gözlerime yürümesine karşı. Masalara beyaz, ince ekmek dilimlerini koyuyor garson. Akşam yemeği rosto, salata, sarma. Karşımıza esmer bir adam oturdu selam vererek. Masaya, tabakların yanına katlayarak koyduğum gazetede gözüm, yemeğimi yiyorum. Karşımızdaki adam belli ki konuşma fırsatı kolluyor, gözleri üzerimizde. «Sivas'a geldik, ben yemeğimi bitirip toparlanayım,» diyor arkadaşım. Bir şişe suyu daha istiyorum garsondan, yemekler tad bırakmıyor ağızda, bolca ekmek yiyorum ve arkasından su. Karşımızdaki adam birden kalkarak unuttuğu sigarasını yetiştirdi birine. «Geç kalıyorum, Malatya'da inip otobüse binsem bari,» diyor. Sigara uzattı bize ve yanımıza gelen garsona şaka yaptı. Sonra turizmden sözetmeye başladı, yüzlerimize dikkatle bakarak. Ben arada başımla evetleyip, dışarıya bakıyorum: birazdan Sivas'a gireceğiz. İstanbul düşüyor usuma batık bir kent gibi, uyarıları azalan ve yiten

sabah üzerimdeki deniz kokusuyla tünelden Galatasaray'a çıkardım, İstanbul'a gününbirlik gidişlerimde, baştaki Kitabı Mukaddes Kitabevini, vitrindeki İncil'den alınmış, ottan sözeden tümceyi ve On Emri, diğer kitapçılardaki büyük, resimli ve çok iyi basımlı, daha çok sanata ve tarihe ilişkin, kimi, sayfaları açık olarak vitrine konulmuş, örneğin Hun Sanatı gibi kitapları, ve kapısını açınca büyük, içerlek ve beyaz önlüklü, şişman, derileri parlayan yüzlü sahipleriyle pastaneleri, kararmış yapılar arasından gelip, beyaz tenli, mavi önlüklü, kimi ermeni öğrenci kızla-

rın rahatsız etmeyen gürültüleri, sodyum bikarbonatlı sütleri, paskalyaları, ayçöreklerini, erken kalkmış, yalnız kilise görevlilerinin ve içerlek odalarda ve ağırbaşlı avlularda yaşlı hırstıyanların saygıyla gözettikleri, usulca varolan gün ışığı ile bitişmeyen ölümü, bu arada birkaç kişinin daha ölmüş olabileceğini, kapılardaki ölüm ilanlarını, beyaz tenli, kimi hayli iri, sabah sabah tuhaf kokularını duyduğum öğrenci kızları, çantalarındaki site, ekol yazılarını, sabah hazırlıklarını, çıktıklarında ayak bastıkları kaldırımları, duydukları usa vurulmaz sevgileri, elçilik binalarının bahçelerindeki yağmur çizgileri taşımayan çimenleri, kararmış yapılardaki terzi dükkânlarını, Beyoğlu'ndaki o kokuyu, sabah sabah iştahımı tıkayan vardapetlerin İstanbul anlatıları, bir ölüm töreninde bulunmak için giyinen işadamlarını, kravat takınmalarını ve törenden sonra işe ilişkin konuşmalarını, El Greko'nun uzun yüzlü tasvirlerini düşünüp akşam, dönmeden oturduğum akşam yemeğinde, yemekten çok düşünür gibi ve yaşamaya ilişkin birşeyi yapar gibi, içimde, karşımda olmanı, ve sana uzun uzun bakma isteğini yakalıyorum, akşamın bu ilk saatlerinde ve sanki bir yakınının cenazesinden dönmüş gibi, mezarlığın ayakkabılarının altına sıvanan çamurunun yitiverdiği ve kuru bir yaprak yeğnilğinde, ayrılmış mavimtrak karanlık içindeki yollardan buraya geldim sanki, öyle yorgun, çantayı açmanı ve sigara içmeni, dudaklarının o bulunmaz bükülüşleriyle, görmek isteğini yakalıyorum içimde, aşevinden sonra karanlık denizle yüz yüze geliyoruz, yorgun.

Sivas'ta arkadaşım indikten sonra, konuştuğum görevlinin bulduğu personele ait boş kompartımandayım. «Siz burada yatın, sizi rahatsız eden olmayacak,» dedi, güleç yüzlü bir adam. Artık oyalanmıyor ve karanlıkta seçilemeyen kırlardan hızla ve gürültüyle geçiyor tren. Arada yola yakın ağaçları görüyorum. Eksilmeyen gürültüyle dolu kulaklarım; dışarının karanlığı ve trenin hızla şekili büsbütün bu gürültüyle başbaşa bırakıyor beni. Ve tren bilmediğim ve tanımadığım yerlerden geçerek, belli bir yere varmayı gözetmezmiş gibi hızla koşuyor. Işık daha da azaldı, dışarının yaban karanlığı daha da koyulaştı. Birden yansıma görüyorum pencerede, uzak ve görevliyle konuşurken onunla bütünleştiğimi düşünüyorum. Tren yarattığı bir zamanı sürüklüyor dirençle, beni büsbütün karanlıkta bırakarak, içimdeki boşluğa çizgiler ulaşıyor. Görevli tekrar kapıda belirliyor, kapıyı açıp, «Bir isteğiniz var mı,» diye soruyor. Yüzümü takınmam ve ona en kısa yanıtı vermem bir sorun oluyor. Uyumayı deneyeceğim, gözlerimi kapayınca yeşil ve saydam havada uzanan ve sonra bir patlama sesiyle irkilen kırlar olacak gözlerimin önün-

de. Üst ranzaya çıkıp öylece uzanıyorum muşambanın üzerine. Sakınmıyorum elbiselerimi tozlu ranzadan. Ankara'da sabahları giyinmesini, hangi kravatı taksam diye düşünmesini, ayakkabılarını fırçaladıktan sonra önce usunda belirlenen görünümünü aynada gözden geçirmesini düşünüyör, uzanmış

baştan yadırgıyordum bu giyim işini, alıştım sonra, insanın gereğinden çok özen göstermek zorunda bırakıldığını, üstelik bunun bazı şeyleri alıp götürdüğünü düşünüyor, kendimi birşeyler kuşanmış duyuyordum, boğazıma kadar, yol kopuk kopuk geliyordu bana, nerede adımımı attığım, nerede ayaklarımın yola değdiği belirsiz, evden çıkıp sağdaki ilk yokuşu inerken hep karşımda Ankara Kalesi olur, görkemli ve sabahın serinliğinde ürperen bayrağıyla, sonra Ankara'nın birlikte yürümesi ışıklı geçide kadar, kalbim gömleğimin en üst düğmesinin, kravatımın altında atıyormuş gibi.

Şimdi öyle değil, tozlu muşambaya uzandım, burun deliklerim iki mağara gibi kururken, gergin. Elbiseler umurumda değil. Sarsıyor tren, delice koşuyormuş gibi gürültüyle, kayıp düşmekten korkuyorum. Yorgunluktan uzanmış olduğumu düşünüyorum. Doğrulup ceketimi çıkarıyorum, katlayıp koyduğum valizimi tekrar kilitliyorum. Kapının camından demiryolcular geçiyor; «kara denizcileri». Perdeyi çekip, sırtımı dönüp gözlerimi kapatıyorum. Yatmamın anlamsızlığını duyuyorum an geliyor, o zaman erken uzandığımı düşünüyorum. Oysa hiç de erken değil, güneşin doğması çok uzak değil. İnip koridora çıkıyorum, rüzgâr vuruyor açık pencerelerden, burnumdan kokular geçiriyor. «Buyurun,» diye karşılıyor görevli, Malatya'da ineceğimi tekrar söylüyorum ve Malatya'ya varmadan biraz önce beni kaldırmalarını istediğimi. Dönüyorum, düşünceye

kağıda aktardığım bir dizeden sonra sokağa çıkışım, iki insanı yapışık ikizler gibi yontmuş yonutçunun kuruyan ve gözlük camlarında kalan dikkatiyle, boş evlerde anneler de yok ve ilkyazda arabayı yola çıkarıp atı bağlayan çocukların sevinci, yüksekten Ankara'nın üstüne adım atar gibi, sonra sokaklarda yürürken elimde sigara, zaman eve dönüş saatine doğru ilerler, masanın üzerinde bir dize, çalışma odasına uğramazdım duyarak o dizeyi, salonun ışığını yakmadan perdeleri açmaya yönelip.

2

Odaya girdik, müdürün odasına. Büyük ve tahta döşemesinin üzerine tozlu ve ince bir halı serilmiş. Koltuklara oturduk. O kadar sıcak değil içerisi. Ağustos aydınlığını yüklenmiş perdelerden sonra loşluğuyla, sessizliğiyle başlıyor. Kimi yerden sızan ışıklar eski halıda kesin, aydınlık biçimler oluşturuyor. Tanıştırılıyorz müdürle,

«bu arkadaşlar bir müddet burada çalışacaklar,» dedi yardımcısı. Hoşgeldiniz,» dedi o da, yaşlı ve kuşkulu bir yüzle, «memnun oldum» odanın orta yerinde bir kadirga, ağustos ışığında görüyorum kadirgayı, bir çocuğun iple bağladığı bir oyuncağını sürüyüp getirmesi gibi getirilmiş odanın orta yerine, karaya vurmuş bir kadirga, kurumuş tahtalarının arasına ışığın uzandığı, bu ağustos öğlesinde büsbütün kuruyan, ölümün bile atladığı bu loş odada birbaşına ve ağustosu duyarak kuruyan, tahtaları birinin dokunmasını bekliyor, ışıklı bir gün gibi geçen yaşamında ünlü savaşçılar olmadı üzerinde, gözleri kamaştı, ama her zaman altında renkli ve dingin denizi buldu, belki de kıyıya başka türlü ulaşamazdı, buna ulaşmak denmez kuşkusuz, kıyıya vurdu, sessizlik içinde ve hemen ıslak tahtalarını buldu ışıklar, kurumaya başladı, şimdi susuz, koruyor.

Müdür bana bakıp bu kez hatırlımı soruyor, «Teşekkür ederim,» diyorum. Sonra uzun sürecek bir anlatıya başladı müdür. Bir ara bana dönüp, «Sizin gibi gençtim o zamanlar,» diyor. Çaylarımız konuşuyor önlerimize. Çaybardağını elime alıp duvardaki resimlere bakıyorum, bardağı ağızma götürüyorum. «Malatya yeni bir kent,» diyor. Çay içime yürüyor, ağustos öğlesi gibi. «Ünlü bir ansiklopedinin yazdığının tersine Selçukla bir ilişkisi yok Yeni Caminin; onu ermeni bir usta yapmış.» Sözleri dağılıyor, yitiyor eski ve tozlu haliya düşmeden. Yaprakları arasında ışığı tutan zeytin ağaçları yok Malatya'da. Bu mevsim kıyısı da yok ağaçlarda.

Malatya'da ilk pazar. Öğle yemeğinde çok sıkıldım. Açık kapının en uzağına oturup, beyaz ışık içindeki sokaktan en uzağa, yemeğimi aceleyle yedim. Şimdi masanın başında, kırmızı perdelerin sarıya dönüştüğü ışık yüklü pencereden elden geldiğince uzakta, kapıya yakın. Kitabın üzerine eğilmiş, ilk kez kitap okuyacakmış gibi doyum-suz ve dikkatli, duyarak ışık dolu pencereyi. Geç kalkmış, pazar günleri için gelen gazeteleri okumakla ve bir de nereye gidileceğini düşünmekle öğle saatlerini tutan insanlar düşüyor usuma; pijamalarını çıkarmamış, sokağın artan sıcaklığı açık balkon kapılarından dolar-ken, yükselen bir su gibi. Kısa bir yol var bu masanın başında, damlarda titreşimlerin yiteceği ve sıcak olmayacak güne doğru. Okuduğum, yanımda getirdiğim şiir kitabı. Kapağını açınca ilk dizelerinin ezberimde olduğunu anlıyorum. Sonra bir başka kitabı önümde buldum. Ter dalgaları seyredildi önce, sonra kesildi. Bir kadirgaya binmiş gibi yine, tahtalarını duyuyorum, ışıkların aralıklarında saydam tıkaçlar gibi kaldığı. Birdenbire odanın loşluğu da şaşırtıyor beni. Sonra kendimi gözlemeye dönüyorum, odanın loşluğunun ayırında olup. İçimde bir sevgi büyüyor odaya. Ve o aklıma geliyor, okumamı etkilemeden, bir an için. kış günlerinde pazar sabahları bir gazete

alır, bol resimli ilâveyi, pek neden aramaksızın ayırdığım birkaç resmine dikkatle baktıktan sonra ortadan kaldırır atardım, hiç bir yazısını okumaksızın; gazeteninse okunacak yazıları kitap okumalarının aralarına dağılırdı. Gün ilerliyor, dışarısı sıcak, okuduğum satırlar bir denizin dalgaları gibi kımıldılıydı, şimdi duruldu. Dışarının zamanıyla bitişti, atbaşı gitmeye başladılar. İçimden bir sevgiyle yükseliyor o, bu zaman bitişmesiyle birlikte. Gözleri gülüyor, birdenbire karşılaşmışız gibi gülüyor karşımda. Bakıyorum ben de, açık kitaptan sonra başlıyor yüzü. Boş oda ayrıtlarına yerleşiyor. Ellerimi nereye koyacağımı bilemiyorum, ışık yüklü perdeler kıpırtısız her zamanki gibi. Kitabın sayfaları arasında resimler varmış gibi, erinçli bir doygunluk ulaşıyor gözlerime. Akşamın olmayacağı, akşama ulaşmayacak bir zaman içindeydim sanki. Bu kentte ufuk yok zaten. Hep o belli caddesinde yürüdüm, yemeğe gidip gelmelerim, gezmelerim hep o caddede oldu. Yol birçok dönemeçlerle gidiyor, iki tarafında, hemen kıyısında başlayan fabrika ve apartmanlarla. Arada yıkılan bir eski evin yerinden ağaçlar ve kerpiç evler görülüyor, gizlenmiş, geri itilmiş bir köy başlarcasına, yine uzaklar görünmeden. Akşamın karanlığı yol kenarlarında koyulaşıyor ve başımı derin gökyüzüne kaldırıyorum, تنها yollarda nereye götüreceği belirsiz yürümelerim oluyor duvar diplerinde. Pencere önlerinde durup perde aralıklarına bakıyorum bazen, izleyenlerini göremediğim televizyonların seslerini işitiyorum çoğunlukla. Bazen de geceliklerini giymiş çocuklar görüyorum. Bir keresinde de odanın gerisindeki aydınlık salonda önündeki kitabı dikkatle okuyan bir adam gördüm. Artık kadirge ve ışığın sıvıdığı döşemeler yitmiş oluyor, karanlıkla. Beni her kezinde şaşırtan, dağ yönüne doğru ağaçlar arasında uzanan, garip geliyor, epey giden iç yollara bakıyorum: Seyrek sokak lâmbalarının yarı aydınlığında ve büsbütün sessiz. Akşamları, hep bayram öncelerini usa getiren, ateşe konulmuş kazanlar görüyordum. Onlar da olmuyor dönüşte, aşağıya baktığımda, hat boyunda buharlı lokomotiflerin yükselen dumanları görünüyor. Sonra tozu daha çok duyarak, parke yoldan demiryoluna yürümenin sırası geliyor. Uzanan asfalt yönünde Gaziantep, Kahramanmaraş yazılı levhalar, bir yaya için demiryoluna giden parke taşlı yolu yürümek kalıyor. Asfalt o kentlere doğru geniş ve süratli otobüsler için, yer yer ışık yansımaları içinde çekip gidiyor. Parke yolun kenarında duruyorum, akıyor yol

önümde yürürken Ankara'da bir koku oluyordu kent, kırmızı ışıklarda duruyordum, meyveci dükkânlarını çiçekçi sanıyordum ve ölümü sağ ayak bileğimde tatlı bir uyarı olarak duyup yürüyordum

Akıyor yol, sırtımı bir direğe dayıyorum, yaz bitti.

ODİLE BARON-SUPERVIELLE'DEN ÇEVİREN :
BERTAN ONARAN

S. — *Hakkınızda yazılan yazı ya da kitaplar ilginizi çeker mi?*

B. — Hayır, asla.

S. — *Başka bir yaşamın varlığına inanır mısınız?*

B. — Hayır, başka bir yaşamın varlığına inanmam. Kederli olduğum zaman, yakında yok olup gideceğimi düşünerek avunurum. Birileri çıkıp da öbür dünyayla korkutmaya kalktı mı, beni rahat bırakmalarını söylerim, çünkü her şeyin sona ereceğini düşününce mutlu olurum. Borges adlı birinin, Arjantin'de, şimdiki yoksullukları sonsuza dek yaşayacağını düşünmek bile korkunçtur. Kesin bir ölüm bekliyor, umuyorum.

S. — *Öbür dünya düş oyunu olarak da mı kafanızı kurcalamaz?*

B. — Tanrıbilimin düşsel yazının en yetkin biçimlerinden biri olduğuna inanırım.

S. — *Ananız bananız Katolik miydi?*

B. — Annem, bütün Arjantinli hanımlar gibi, Katolikti; babam, bütün Arjantinli erkekler gibi, bilinemezciydi; büyükannem İngilizdi, Protestandı, yöntemciydi; öbür ninem sözün tam anlamıyla Katolikti. Hepimiz birarada yaşarız, ama hiç bir zaman tartışmadık bu konuları.

S. — *Yarın öleceğinizi söyleseler, en çok neden ayrılacağınıza üzülürdünüz?*

B. — Kimse veremez bu sorunun yanıtını. Zaman zaman, fırtınaya yakalanan uçaklarda ya da başka yerlerde ölümle burun buruna geldim. Ve hiç bir şey duymadım. Buna karşılık, bedensel acıdan müthiş korkarım. Bugünkü yaşamım son derece sınırlı. Eskiden sık sık sinemaya giderdim, bugün koskoca bir beyaz perdenin karşısına oturup da oraya bir ovanın mı, yoksa bir insan yüzünün mü

yansıtıldığını görememek içimi sızlatıyor. Okumayı-yazmayı severdim, ikisini de yapamıyorum. Bundan ötürü, yalnız kalınca birtakım şeyler düşlemeye, anlatılacak konular bulmaya çalışıyorum, böylece yalnızlığıma katlanabiliyorum. Oysa eskiden Anrogué'de otururken, kente gelirken geçirdiğim kırk dakika, elimde kitap yoksa, bitmez tükenmez gelirdi bana. Şimdi, şu gördüğünüz odada iki saat kalabilir ve kendimi varolmaya bırakabilirim.

S. — *Zaman zaman neşeleniyor musunuz?*

B. — William Blake'in dediği gibi, mutluluğun neşeden önemli olduğuna inanırım. Mutluluk dingin ve sessizdir, neşedeyse gelip geçici, rahatsız edici, gürültülü bir yan var. Neşeli insanlar bağıra çağıra konuşur.

İnsan mutluluğu bir cümle ya da öğretilerle tanımlayamaz, bir ruh halidir mutluluk. Hele çocukluğumda, sık sık mutlu oldum. Yürzerken, ata binerken, kitap okurken sonsuz mutluluklar tattım. Bunlar çok kolay mutluluklar, çünkü yalnız size bağlı. Oysa mutluluğunuz başka birine bağlıysa, işin içine hep biraz kuşku ve kaygı karışır. Mutluluğun ne kadar süreceğini merak ederiz hep.

S. — *Başarısızlık konusunda ne düşünüyorsunuz?*

B. — Başarı kadar yanıltıcıdır. Kipling'in dediği gibi, *başarısızlıkla başarı iki düzmece dirler*. Sanırım ikisi de rastlantıya bağlıdır. Örneğin, 1923'te ilk kitabım çıktığı zaman, kimsenin aklından başarı ya da başarısızlık geçmiyordu. Kitabımı hiç bir gazeteye, yazara, kitapçıya göndermedim. Dostlarıma dağıttım, birkaçının okuması beni müthiş sevindirdi.

S. — *Neden Whitman gibi bir ozan bunca ilginizi çekiyor? Öylesine ayrışınız ki ondan...*

B. — İşte bu yüzden ilgimi çekiyor. Genellikle, değişik şeyler ilgimizi çeker. Ayrıca ben, Whitman'a öykünerek başladım yazarlığa. Gençler, işin başında, mutlaka birine öykünürler.

S. — *Nobel Ölüdü'nü kazanan Saul Bellow hakkında ne düşünüyorsunuz?*

B. — Tanımıyorum, ilgimi çekmiyor. Nobel'i Malraux'ya ya da Jorge Guillen'e vermelerini yeğlerdim.

S. — *Sizden de sık sık Nobel adayı diye söz ediliyor.*

B. — Bir Nobel Ödülü aday adayı olarak ölmek isterim. Zaten o kadar çok sözü ediliyor ki, şimdiden almış gibiyim. Bu ödüle lâyık olduğumu sanmıyorum. İsveç Akademisi üyeleri de büyük bir coşkunlukla bu kanımı paylaşıyorlar. Bir ödülün bunca önemli, onu verenlerinse böylesine önemsiz olmaları çok garip doğrusu. Hiç bir Akademi üyesinin adını anımsıyor musunuz?

S. — *Şu anda hangi tür yazınla ilgileniyorsunuz?*

B. — Biliyorsunuz, bir aydır yeniden Fransız yazınına döndüm. XVIII. yüzyıl yazarlarına, Voltaire'e, Diderot'ya, Ansiklopedi'cilere,

S. — *Fransız Devrimi'ni hazırlayan kişilere yani?*

B. — Fransız Devrimi'yle görüş birliğinde olmazlardı sanırım. Ayrıca, hiç kimse giriştiği eylemin sonuçlarını önceden kestiremez. Edimler, sonuçlara bakılarak yargılanmamalı. Elli yıl sonra, herhangi bir edim iyi ya da kötü diye nitelendirilebilir. Edim, doğurduğu sonuçlara bakarak değil, kendisine esin kaynağı olan dürtüye, gerekçesine bakarak değerlendirilmelidir. Kişisel bir edim tarihsel zamana değil, kişisel zamana göre ele alınmalıdır. En önemlisi iyiniyetle edimde bulunmaktır.

S. — *Kadınlar konusundaki düşünceleriniz?*

B. — Kadınları çoğul değil, tekil düşünürüm, bir tek kadını düşünürüm. Kadınlardan söz etmek, kayıtsızlık belirtisidir. Aynı anda iki kadının birden varolduğunu düşünüyorsanız, kadınlar karşısında kayıtsızsiniz demektir. Hep aynı kadın olmasa da, öteden beri hep tek kadınla ilgilendim.

İşin bedensel yanı ikinci derecede kalır: önemli olan, kadından çevreye yayılan şeydir. İnsan kadının varlığını, tıpkı denizin ya da güzelliğin varlığını duyar gibi duyar. Ben kadında anlayışlılığı, sevecenliği, bir de suskunluğu severim, evet kimi zaman bütün söylevlerden daha tumturaklı olan suskunluğu. Aslını ararsanız, kadınıla erkek arasındaki ilişki kolay kolay tanımlanamaz. Ayrıca, varlıklarla, kır görünümleriyle, hattâ yazınla aramızdaki ilişkilerde saydamlıktan çok, uzduyum (telepati) vardır. Bir insanın, bir yazarın, bir kır görünümünün bizi neden çektiğini bilemeyiz, bunun nitelik ya da kusurlarla hiç ilgisi yoktur.

S. — *Peki Sayın Borges, ya siyasal düşünceleriniz, onlar insanları düş kırıklığına uğrattıyor zaman zaman...*

B. — Siyasetle ilgilenmem; insanlarsa bana bu konuyu sormaya bayılırlar. Ben de aklıma geleni söylerim. Siyaset beni ancak törebilimle ilişkisi içerisinde ilgilendirir. Bir «sonnet», bir düşsel öykü ya da başka bir şey yazdığım zaman, bunun siyasal düşüncelerimle ilgisi yoktur, oysa önemli olan, göz önünde bulundurulmuş siyasal düşünceler oluyor. Geçmişten bir örnek alalım. Kimse kalkıp Shakespeare'in, Cervantes'in ya da Verlaine'in bugün yaşasa kime oy vereceğini sorar mı? Verlaine'e, Prusyalıların Paris'e yürüdükleri haber verilince: «Eh, iyi müzik dinleyeceğiz öyleyse» demiş. Sonra büyük bir yurtsever gibi çarpışmış elbet, ama ilk tepkisi bu olmuş. Siyaset onu da ilgilendirmemiş. Benim gözümdeyse, Verlaine en büyük Fransız ozanıdır. Verlaine'e mi yoksa Hugo'ya mı daha çok

hayranlık duyduğumu kestiremiyorum. Belki Verlaine'e daha yakınlım.

S. — *Gazete okur musunuz?*

B. — Emerson'un öğüdünü tutarım: bugüne dek bir tek gazete okumadım, yararsız buluyorum. Gazetede yazılanlar unutulmak içindir. Zaten bu amaçla kaleme alınırlar, yoksa gazete, «günlük» diye bir şeyin varolmaması gerekirdi. Ayrıca gözlerim görmediği için, zaman benim için başka bir boyuta sahiptir.

S. — *Bir müzik eleştirmeni geçenlerde sizin Brahms'a düşkünlüğünüzü inceleyeceğini söyledi.*

B. — Çok gülünç bir şey bu. Müziğe tümenden kapalı kulaklarım. Adolfo Bioy Casares'le çalışırken, eşi zaman zaman plak çaldı, genellikle Debussy ya da Brahms. Debussy'nin tersine, Brahms'ın bizi kamçılıdığını saptadık. Brahms'ı yeğleyişim bundandır.

S. — *Dilin yazında en önemli öge olduğu kanısında mısınız?*

B. — Sözcükleri severim, onları incelemeye bayılırım, ama onların ötesinde başka bir şeyin bulunduğunu da ummak isterim doğrusu. Söyleyiş biçimi önemlidir elbet, ama en önemli şeyin bu olduğunu sanmıyorum. Elimizde bu savı doğrulayacak kanıtlar var. Ben öteden beri, yazının özünün kâğıda geçirilen şeyde değil, düşlenen, tasarlanan şeyde olduğuna inandım. Zihinde canlandırılan şeyin kâğıda aktarılmasıysa çok özel bir bilimi gerektiriyor.

S. — *Esin'e, bilinçdışı dünyanın icat ettiği bu şeye mi inanırsınız, yoksa insanın yazınsal yapıtı uğraşa didine kurması, üzerinde çalışması, kesip oyması gerektiğine mi?*

B. — İkisinin de gerekli olduğunu sanıyorum. Yazınsal yapının araç ve gereçlerini elde ettikten sonra, oturup yazmak, üzerinde çalışmak, kesip oymak gerekir. Ama yazarın bu araç ve gereçlere yüzde yüz egemen olduğunu sanmıyorum, nerden ve nasıl geldiklerini bilmez. Onları çekip çevirmek istiyorsa, egemen olmaya da, fazla çözümlemeye de kalkışmamalıdır. Yazınsal hammadde bir gizemdir, yazar onu böyle ele alıp çözümlemelidir.

S. — *Cin çarpmış gibi yani?*

B. — Freud'cular yazmanın, bilinçdışı sorunlarımızın yüceltilmesi, su yüzüne çıkartılması olduğunu söylüyorlardı. Bunu demek, gizemi çözümüyor. Çok şükür, gizem eldeğmemiş halde, olduğu yerde duruyor. Gerçekte yazar, yapıtının hammaddesinin kaynağı konusunda pek az şey bilir. Bilse, yapıtın en iyi eleştirmeni kendisi olurdu, oysa yoktur böyle bir örnek. Buna karşılık, bu işi uğraş edinmiş eleştirmenler gerçek yaratıcı edimi tanımadıkları için, yazını birtakım niteleme sıfatlarına indirgeyebilir, her şeyin yerli yerinde

durduğu minicik çekmeceler yaratabilirler. Örneğin ben, Cervantes'in hiç bir zaman *Don Quijote*'nin imlemiyle ilgilenmediğine inanırım: aklı fikri kitabını yazmaktaydı çünkü. Öbür yapıtlarına bakarak söylersek, gerçekten sıradan bir yazarın kaleme aldığı biricik üstün yapıt *Don Quijote*'dir. *Don Quijote* olmasa, bugün kimsecikler bilme-yecekti Cervantes'in adını.

Ağzının
tadını
bilenler için

ASYA
PASTANESİ

Üsküdar Vapur İskelesi - İstanbul
Telefon: 33 04 31

Ada Yayınlarından Gerçek Kitapseverlere Üç Yeni Kitap Daha

Bedri Rahmi Eyüboğlu :
BİNBİR BEDROS

İki yıl önce yitirdiğimiz büyük sanatçının ilk resim kitabı. 35 otoportre.
(Yazılar : Ferit Edgü)
Avrupa kağıda ofset baskı. 75 TL

Bedri Rahmi Eyüboğlu :
YAŞADIM

Sanatçının bugüne değin hiç bir kitabına girmemiş 26 şiiri. 10 deseniyle beraber. 30 TL

Ferit Edgü :
O

Yazarın son romanı. Yalnızlığın ve beraberliklerin; acının ve coşkunun bir uzun havaya, bir çılgılığa, çağdaş bir destan havasına dönüşen romanı. 40 TL

Ada Yayınlarının tüm kitapları belli sayıda, en iyi kağıda, özenle basılmakta ve tümü numaralanmaktadır.

Ada Yayınlarında daha önce yayımlanmış kitaplar:

İlhan Berk	: Atlas	40 TL
Salâh Bırsel	: Kuşları Örtünmek	40 TL
Ferit Edgü	: Kimse	40 TL
Cemal Süreya	: Şapkam Dolu Çiçekle	40 TL
Ginsberg/Ferlinghetti	: Amerika	25 TL
İ. Zeki Eyüboğlu	: Karadeniz Aşk Türküleri	30 TL

Ada Yayınlarını nerelerde bulabilirsiniz?

● İSTANBUL'da tüm seçkin kitapçılarda ● ANKARA'da, Bilgi Kitabevi|Evrensel Kitabevi|Galeri Kültür Subora Kitabevi|Till Kitabevi|Tunalı Kitabevi|Yaprak Kitabevi.

Genel Dağıtım:

Ada Yayınları

İstiklal Caddesi, 475/3 Tünel - İSTANBUL

Ege Bölgesi Dağıtım:

Datiç

2. Beyler, Numançade Sokak, 27/A İZMİR